

Ez nem neked való!

Gyermekvédelem a képernyőn

Jelige: Tévémaci

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	4
2. MERRE DŐL A MÉRLEG NYELVE?	5
3. A GYERMEKEK VÉDELME.....	8
3.1. Szabályozás a nemzetközi jogban.....	9
3.2. Szabályozás az Európai Unióban.....	10
3.3. Hazai szabályozás	12
4. GYERMEKEK VÉDELME AZ ÚJ MÉDIATÖRVÉNYBEN	14
4.1. Korhatár-besorolás hazai rendszere	15
4.1.1. Korhatárra tekintet nélkül megtekinthető vagy meghallgatható.....	15
4.1.2. Hat éven aluliak számára nem ajánlott	16
4.1.3. Tizenkét éven aluliak számára nem ajánlott	17
4.1.4. Tizenhat éven aluliak számára nem ajánlott	19
4.1.5. Tizennyolc éven aluliak számára nem ajánlott	21
4.1.6. Kiskorúakra súlyosan ártalmas hatást gyakorló műsorszámok	22
4.2. Klasszifikációs jelzések, piktogramok.....	24
4.3. Klasszifikáció – Már a mozikban!	25
4.4. Hatékony műszaki megoldások	25
5. HAZAI REKLÁMJOG ÉS A GYERMEKVÉDELEM.....	27
5.1. Reklámtilalmak- és korlátozások.....	28
5.2. Reklámszabályozási anomáliák	31
5.3. Reklámfelügyelet.....	34
6. A NEMZETI MÉDIA- ÉS HÍRKÖZLÉSI HATÓSÁG FELÜGYELETI ÉS ELLENŐRZÉSI FELADATAI.....	35
6.1. Hírközlési igazgatás területén alkalmazható szankciók.....	37
6.1.1. Hatóság által kiszabható szankciók fajtái	38
6.2. Anyagi jogi bírságok megállapítása.....	39

7. KONKRÉT JOGSÉRTÉSEK, KONKRÉT BÍRSÁGOK.....	42
7.1. Híradó büntetés	42
7.2. Filmbüntetés.....	43
7.3. Talk-show büntetés	44
7.4. Valóságshow-büntetés	45
 8. ZÁRÓGONDOLATOK	 47
 IRODALOMJEGYZÉK.....	 49

1. Bevezetés

2002.09.23.

Kopogott kint az eső, már befészkeltek magunkat a kanapéra az esti filmhez. Nem tudtuk mi vár ránk, mert anya már megint elfelejtette megvenni a műsorújságot. A meglepetésnek általában örül az ember, de ez a „meglepetés” csak rossz álmokat okozott. A hétköznapiak tűnő filmet horror jelenetek váltották fel. Anya rögtön bezavart a szobába, de a film képkockái örökre bennem ragadtak.

A jog által szabályozott területek, bár önállóan kerülnek lefektetésre, ámde sokszor nem lehet őket élesen elválasztani, ugyanis egymással relációban állnak, egy dimenzióban jelennek meg. Tanulmányomban három jogi terület együttes feldolgozására törekszem: a gyermekvédelem, a médiajog, és a reklámjog kapcsolódási pontjait kívánom bemutatni. A médián belül választásom a tömegkommunikáció legvitatottabb eszközére esett: a televízióra.

A gyermekek szellemi, fizikai, erkölcsi védelme, ami a gyermekvédelem alapja, a televízió esetében két módon is sérülhet: a műsorok és a reklámok által, ezért mindkét jogterület szabályozását megvizsgálom a gyermekvédelem tükrében. Nem túlzás kijelenteni, hogy Magyarországon egyelőre még mindig a televízió a legnépszerűbb médium¹, mely majdnem minden háztartásba befúrta már magát, így jelenleg még a médiaszabályozás középpontjában áll, bár a feltörő internet láthatóan trónfosztásra törekszik. Az állami irányítás alatt álló közszolgálati adók mellett megjelentek a profitorientált kereskedelmi csatornák, melyek felvetették a televízióra vonatkozó jogi normák újragondolását, megszigorítását. Több mint egy évtizede zajlik a reá irányadó jogalkotás, és mikor 2010-ben befejezettnek látszik a feladat a „Médiaalkotmány” és a Médiatörvény megteremtésével, akkor rá kell döbbernünk, hogy még mindig ugyanaz a kérdés: Miért nem valósul meg a gyermekvédelem a képernyőn?

¹KOLTAY András: Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a magyar médiaszabályozásban. *In medias res*, 2012/1. 46. [a továbbiakban: KOLTAY]

2. Merre dől a mérleg nyelve?

Bátran kijelenthető, hogy a televízió befolyásolja világképünket. Tömegeket szólít meg, így tökéletes eszköz a konformizmus kialakításához, azaz, hogy egy személy véleménye és viselkedése, egy egyéntől/csoporttól származó valós vagy vélt nyomás következtében változzon meg, ennek következtében a kisebbségben lévők azonosulni kényszerülnek a tömeggel.² Ha a manipuláció egybefonódik a konformizmussal, akkor a tömegtársadalom kiépítés sikeresnek bizonyul, és a tömeget a médiahatalom irányítja. Hogy a média által diktált manipuláció iránya mennyire pozitív vagy negatív, annak megítélése változó aszerint, hogy hogyan szocializálódunk.

A Társi Zrt. 2012-ben végzett egy felmérést a kiskorúakra ártalmas tartalmak szabályozásával kapcsolatban. A lakossági mintavétel alapján arra az eredményre jutottak, hogy a megkérdezettek 10 százaléka szerint a televíziónak pozitív hatása van az ifjúságra, 30 százaléka szerint negatív, és 60 százalékuk szerint pozitív és negatív is egyben.³

Természetesen nem véletlenül lett az ember egyik legjobb barátja a televízió. Információ átadása széles körű, mindenki megtalálhatja az érdeklődésének megfelelő csatornát, tehát egyszerre szórakoztat, kikapcsol, vagy csak egyszerűen háttérzajként szolgál.⁴

Kiskorúak esetében jó eszköz lehet szókincsbővítésre, azonban ebben az esetben kétoldalú, hiszen nem feltétlenül olyan szavakkal tarkítja már meglévő szóállományát, melyek hasznosak számára. Nyelvtanulási szempontból sem elhanyagolható, amennyiben idegen nyelvű csatornát is tartalmaz a kínálat.⁵

Sokféle szituációt látnak, és élnek át a televízión keresztül, mely fejleszti reakcióikat, későbbi társadalmi kapcsolataikban segíti őket az eligazodásban. Elektronikus bétiszterként lefoglalja a gyermeket, így a szülő foglalkozhat teendőivel.

A sok előny mellett azonban árnyoldala is van a „mágikus doboznak”. A média szerepe vitathatatlan a gyermekek táplálkozási szokásaira, alkohol-, drogfogyasztási hajlamaira, szexuális érdeklődésére nézve. Korunkban a sikeresség és tökéletesség

²BÉRES-DEÁK Rita: Szépségideálok rabjai [<http://goo.gl/IU2q5>] (2012.11.03.)

³A korhatár-jelölések és a kiskorúakra ártalmas tartalmak szabályozásának lakossági megítélése c. elemzés, 8. [a továbbiakban: TÁRSI FELMÉRÉS] [<http://goo.gl/szww8>] (2012.11.03.)

⁴TÓTH Tamás: *Médiaerőszak*. Kossuth Kiadó, 2005. 73–75.

⁵POÓR Zoltán: *A média szerepe a gyermekkori nyelv-elsajátításban*. Budapest, 1998. „A gyermekek és fiatalok a Média vonzásában c. tudományos konferencia 161–164.

jelképévé a soványság vált. Az eszményi férfi jellemzője a „kockahas”, és a kidolgozott izomcsoportok, azaz a tipikus „Schwarzenegger-típusú” férfiak.⁶ A tömegműsorok által közvetített képek szerint az, aki nem felel meg a külső kritériumoknak, az nem lehet sikeres. Így vált korunk tömegbetegségévé a pszichés eredetű táplálkozási szokások két fajtája, a kóros soványsággal járó anorexia, és a falási rohamokkal járó kényszerbetegség, a bulimia.

Szexuális érdeklődésüket tekintve ki vannak téve a deformitásoknak, hogy olyan szexuális jelenségeket fogadnak el alternatívának egy esetleges kudarc után, mely normális esetben torznak minősül.

A serdülőkorúak körében az alkoholfogyasztás szintje kritikussá vált, ami nem csak a média hatásának tulajdonítható, de nagy részben hozzájárul. A vígjátékokban sokszor jelenik meg az alkoholizálás, mint problémamegoldási eszköz, vagy mint a szórakozás elengedhetetlen eszköze. Főleg azért okoz ez komoly problémát, mert az alkoholfogyasztás a gyermekek képzettársításában a felnőtté válást jelenti, így a társaság elvárásainak megfelelően ők is ivásra adják fejüket.⁷

Virtuális világot épít ki a gyermek maga körül, így a személyes kapcsolatok helyett virtuális barátokkal játszik. Szocializációs szempontból ez kritikus, hiszen fiatal korban kellene elsajátítani a kapcsolatteremtés szabályait. Médiafüggőség alakulhat ki⁸, így már korán alvászavarok gyötörhetik őket, iskolás korukra pedig figyelemzavarral küszködnek, illetve elegendő mozgás hiányában testsúlygyarapodás is várható.

Az értékeket a televízióból sajátítják el, ha nem kapnak kellő figyelmet környezetüktől. Ez téves értékítélet kialakulását okozhatja (pl.: a lopást fiatalos hóbortként kezelik).

A korábban már említett kutatás szerint a válaszadók a szülőket teszik felelőssé a nem tudatos médiafogyasztók neveléséért, és csak másodlagos a televíziós társaságok, műsorkészítők, és állami szabályozó szervek felelőssége.⁹

⁶PÁSZTHY Bea: *A média által közvetített ideálok hatása a gyermekek és serdülők testképére*. Budapest, 2007. „Párbeszéd a médiáról” konferencia sorozat–A kiskorúak védelme a médiaszolgáltatásokban 18-23.

⁷Kockázati magatartásformák a kiskorúak által legnézettebb műsorokban (dohányzás, alkoholfogyasztás, kábítószer-használat, szerencsejáték) c. tanulmány [<http://goo.gl/NQcLt>] (2012.11.03.)

⁸Ld. BOTOND Gyula: *Média-mágia. Szuggesztibilitás a posztmodernben*. Budapest, Botond Kiadó, 2008. 184–186.

⁹TÁRKI FELMÉRÉS i. m. 8.

Ezen felismerések mentén lett egyre divatosabb a ma médiapedagógia néven ismert interdiszciplináris terület, melynek lényege, hogy a médiában szelektálni kell a hagyományos értékeket közvetítő alkotásokat a „médiaszennytől”. Császi Lajos szerint is emelni kellene a médiaismeret óraszámát az iskolákban.¹⁰ A tényleges oktatáson kívül fontos, hogy ki kell alakítani a média megértésének képességét, ez pedig a szülők aktív közreműködését igényli. Le kell ülni a gyermekkel, meg kell vele beszélni, hogy mit látott, milyen következtetésre jutott, melyik szereplővel azonosult leginkább, miért, és ha a válaszoknál érzékeli a szülő, hogy a kiskorú nem a racionális ész szerinti válaszokat adta, akkor el kell neki magyarázni, hogy miért nem helyes az ítélete.¹¹ A felmérés is alátámasztja a szülők feladatát, mely szerint a felnőttek 76 százaléka gondolta, hogy a kiskorú nézőnek útmutatásra van szüksége ahhoz, hogy értelmezni tudja a televízióban látottakat.¹²

¹⁰CSÁSZI Lajos: A tévéerőszak kulturális politikája és szociológiája. *Iskolakultúra*, 2002/1. 94–106.

¹¹WERNER, Anita: *A tévé-kor gyermekei. Mit tudunk a média hatásairól?* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996. 151–173.

¹²TÁRKI FELMÉRÉS i. m. 9.

3. A gyermekek védelme

Minden társadalom fokmérője az, hogy hogyan bánt az egyik legkiszolgáltatottabb csoporttal: a gyermekekkel. E csoport tagjai még nem képesek megvédeni magukat a büntől, a tudat-befolyásolástól, nem képesek sokszor elválasztani a valóságot a képzelettől, így tetteik következményeit sem képesek reálisan felfogni.

Amikor meghalljuk a gyermek szót, valószínűleg mindenki ugyanarra gondol, azonban mindenképpen tisztázni kell, hogy a jog szerint ki minősül gyermeknek. Erre a választ az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében találjuk meg:

„Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri”.¹³

Eszerint országonként változhat a gyermeki státusz, hiszen az Egyezmény engedményt tesz azáltal, hogy biztosítja az eltérés jogát. Magyarországon a Polgári Törvénykönyv 12. § definiálja a kiskorú fogalmát:

„Kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött. A házasságkötés nem jár a nagykorúság megszerzésével, ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt nyilvánította érvénytelennek.”¹⁴

Ennek megfelelően Magyarországon már a tizenhatodik életévét betöltött személy is nagykorúnak minősülhet, ugyanis ettől a kortól köthet házasságot gyámhatósági engedéllyel.

Nemcsak Európa, hanem világszerte meghatározó eleme a jogrendszereknek a kiskorúak védelme. A médiaszabályozás – amely nem kérdőjelezi meg a médiatartalmak potenciálisan káros hatását, hanem tényként kezeli azokat¹⁵ – irányul egyrészt a káros tartalmak bemutatásának korlátozására, másrészt pedig a fejlődésüket segítő tartalmak bemutatásának előmozdítására.

¹³1989. évi ENSZ Gyermekjogi Egyezmény 1. rész 1. cikk [a továbbiakban: Egyezmény]

¹⁴1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 12. §

¹⁵STACHÓ László – MOLNÁR Bálint: *A médiaerőszak. Tények, mítoszok, viták*. Budapest, Mathias Corvinus Collegium, Századvég Kiadó, 2009. 298–299.

3.1. Szabályozás a nemzetközi jogban

A nemzetközi jognak külön kiemelt területe a kiskorúak védelme, ugyanis a gyermekek sok országban kiszolgáltatottak, így jogaikat nem tudják érvényesíteni. Előfordulhat, hogy adott országban nem létezik konkrét szabályozás a médiajogon belül, mely a gyermekek védelmét szolgálná, így a részes államokat kötelezik a nemzetközi egyezményekben foglaltak. Ennek köszönhetően amennyiben egy kiskorú nemzetközi jogban deklarált joga sérül, akkor a gyermek szülője vagy törvényes képviselője nemzetközi bírói fórumokhoz fordulhat.

A Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezményhez való csatlakozással Magyarország nagy lépést tett a gyermeki jogok érvényesítésében.

Az Egyezmény 13. cikke rögzíti a gyermekek szabad véleménynyilvánítási jogát, mely magában foglalja mindenfajta tájékoztatás és eszme határokra tekintet nélküli kérésének, megismerésének és terjesztésének szabadságát, nyilvánuljon meg szóban, írásban, nyomtatásban, művészi vagy bármilyen más, a gyermek választásának megfelelő formában. Továbbá hozzáteszi, hogy e joguk gyakorlásában csak akkor korlátozhatók, ha ezt mások jogainak és jó hírnevének tiszteletben tartása, az állam biztonsága, a közrend, a közegészségügy, vagy a közérkölcös védelme szükségessé teszi.¹⁶

Régen a gyermekek véleménynyilvánítási joga nem volt olyan egyértelmű, mint manapság. Engedelmeskedniük kellett szüleiknek, az ellenkezés joga nem adatott meg számukra. Ma már jogszabály által biztosított fórumokon is van lehetőségük kifejezni véleményüket, mint a diákönkormányzatok, vagy az iskolai média. Sok ellenérzés van ezzel kapcsolatban, mert a tanárok eszerint nem fojthatnák el a diákok szópárbajait.¹⁷

Az Egyezmény kötelezővé teszi, hogy a részes államok elismerjék a tömegtájékoztatási eszközök feladatának fontosságát, és gondoskodjanak arról, hogy a gyermek hozzájusson a különböző hazai és nemzetközi forrásokból származó tájékoztatáshoz és anyagokhoz, nevezetesen azokhoz, amelyek szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint fizikai és szellemi egészségét szolgálják. Külön szót emel az őslakossághoz, illetőleg a kisebbségi csoportokhoz tartozó gyermek nyelvi

¹⁶Egyezmény 13. cikk

¹⁷PURDA Zsuzsanna: *Gyermekek jogi abc*. Veszprém, Agenda Natura Bt., 2006. 73–78.

szükségeinek fontosságáról, valamint arról, hogy elő kell segíteni a gyermek jólétére ártalmas információk és anyagok elleni védelmet.¹⁸

Ez a szabályozás arra irányul, hogy kizárja, vagy korlátozza a gyermekek hozzáférését bizonyos tartalmakhoz. A korlátozás alapján beszélhetünk jogellenes és ártalmas tartalmakról.¹⁹ Az első kategória azokat fedi, melyek az egész társadalom számára tilosak, címzeti körtől és terjesztés módjától függetlenül. Ezek a társadalom alapvető érdekeit sértik. Míg az ártalmas tartalmak azok, amelyek nem jogellenesek, de a kiskorúak fizikai, szellemi, vagy erkölcsi fejlődését károsan befolyásolhatják. Ezek alatt elsősorban az erőszakos és a szexuális tartalmakhoz való hozzáférést korlátozza. A korlátozás alkalmazását nehezíti, hogy a kiskorúakként definiált csoport összetétele korántsem homogén. Az óvodáskorú és a csaknem felnőtt tizenéves között lényeges különbség van pszichológiai, erkölcsi és szexuális érettségben. A védelemnek legalább korcsoportra szabottnak kellene lennie.²⁰

Nem létezik olyan objektív mérce, melyet a világon minden társadalom egységesen elfogad, amely alapján egységesen lehetne kategorizálni a vetített műsorokat, így az államok bizonyos jogi kööttségek mellett (mint erőszak, pornográfia tilalma) saját belátásuk szerint dönthetnek korhatár kategóriák létrehozásáról, és a besorolás rendjéről.

3.2. Szabályozás az Európai Unióban²¹

Az Európai Unió jogi aktusai közül az irányelvben foglaltak kötelezően átültetendő jogforrást jelentenek a tagállamok számára. A megvalósítás módját szabadon megválaszthatják, csupán annak tartalmát transzformálni kell a belső jogba adott határidőn belül, azaz meghatározott jogforrási szinten ki kell hirdetni.

Az Unióban a 89/552/EGK számú irányelv vált televíziós irányelv néven ismertté. A szabályozás különbséget tesz a gyermekekre ártalmas tartalmak két típusa között:

¹⁸Egyezmény 17. cikk

¹⁹SZÉKELY László: *Magyar sajtó- és médiajog*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2007. 106–108.

²⁰GÁLIK Mihály – POLYÁK Gábor: *Médiaszabályozás*. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2005. 154–155. [a továbbiakban: GÁLIK – POLYÁK]

²¹Uo. 156–157.

- Kiskorúak fizikai, értelmi, erkölcsi fejlődését súlyosan károsító műsorok (pl.: pornográfiát vagy indokolatlan erőszakot tartalmazó műsorok)
- Kiskorúak fizikai, értelmi, erkölcsi fejlődését egyébként károsító műsorok, melyek vetítése előtt fel kell hívni a figyelmet az ártalmas jellegre akusztikus figyelmeztetéssel, vagy vizuális jelképpel (pl.: piktogram)

A rendelkezés értelmében különböztetjük meg a hazai klasszifikációs rendszeren belül a hatodik, kiskorúakra súlyosan ártalmas hatást gyakorló műsorszámokat a többi kategóriától, melyből csak az első, korhatárra tekintet nélkül megtekinthető műsorok csoportja nélküli piktogram feltüntetését.

A gyermekek és közrend védelmére vonatkozó előírások megsértése esetén a műsorszolgáltatást ideiglenesen felfüggeszthetik.

Mivel az irányelvet az országok saját belátásuk szerint teszik a belső jog részévé, így a 2003-ban végzett Olsberg Study vizsgálata meglehetősen nagy különbségeket tárt fel a tagállamok között. A filmek 78 százalékánál a korhatár szempontjából megállapított eltérés több mint hat év volt, ami azt mutatja, hogy bár az irányelv célja a jogharmonizáció, azonban mégis eltér az országok klasszifikációs gyakorlata.

Újabb televíziós irányelv is született azóta, 2010/13/EU számon, mely az Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv nevet kapta. Ebben külön fejezetet (VIII. fejezet) szántak a kiskorúak védelmére a televíziós műsorszolgáltatásban. Az irányelvben foglaltak hasonlóak az EGK által kiadott irányelvhez, azzal a különbséggel, hogy az új szabályozás már technikai kötelezettségeket ró a tagállamokra (adásidő megválasztása, egyéb technikai megoldások). Meglepő, hogy a szöveg szerint a káros tartalmú műsorok esetében, ha azok sugárzására kódolatlan formában kerül sor, akkor akusztikus figyelmeztetés kell, vagy a műsoridő teljes időtartama alatt vizuális jelkép feltüntetése szükséges.²² Ezen a téren különbözik a magyar átültetés, mert a piktogram teljes műsoridő alatti megjelenítésétől eltérhetnek a médiaszolgáltatók adott időszámban.

²²2010/13/EU irányelv a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról HL 95/1, 2010.04.15.,19.o. [a továbbiakban: AVMSZ irányelv]

3.3. Hazai szabályozás

Magyarország Alaptörvényének IX. cikke rögzíti a szabad véleménynyilvánítás jogát. Egyúttal elismeri és védi a sajtószabadságot, illetve biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit. Sarkalatos törvény határozza meg a sajtószabadságra, a médiaszolgáltatások, a sajtótermékek, valamint a hírközlési piac felügyeletét ellátó szervre vonatkozó részletes szabályokat.²³

Mint látható e jog gyakorlása nincs valamilyen életkor betöltéséhez kötve, tehát Magyarország elismeri a gyermekek véleménynyilvánítási jogát.

Bár az Alaptörvény szerint ezen jogok az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogai, azonban más alapvető jog érvényesülése, vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozhatók.²⁴

Az Alaptörvény XVI. cikke kimondja, hogy minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.²⁵

Ez a mondat magában foglalja azt a követelményt, miszerint a médiának kötelessége hozzájárulni a gyermekek szellemi és erkölcsi fejlődéséhez.

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény megnevezi a gyermeki jogok jogforrásait: az Alaptörvényben, a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben és más törvényekben megfogalmazott, a gyermeket megillető jogok összessége.²⁶

E törvény is szabályozza a gyermekek és a média kapcsolatát:

(5) „A gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal -, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez.

²³Magyarország Alaptörvénye IX. cikk

²⁴Uo. I. cikk

²⁵Uo. XVI. cikk

²⁶A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény [a továbbiakban: Gyvt.]

(6) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a médiában fejlettségének megfelelő, ismeretei bővítését segítő, a magyar nyelv és kultúra értékeit őrző műsorokhoz hozzáférjen, továbbá hogy védelmet élvezzen az olyan káros hatásokkal szemben, mint a gyűlöletkeltés, az erőszak és a pornográfia.”²⁷

A gyermeki jogok védelme minden természetes és jogi személy kötelessége, aki a gyermek nevelésével, oktatásával, ellátásával, ügyeinek intézésével foglalkozik. A törvény láthatóan nem nevezi meg konkrétan a kötelezettek körét, ami előnyös, mert így mindenki feladatának érezheti.

Koltay András azt írja, hogy a gyermekek védelme az emberi méltóság elismeréséből fakad, és az Alkotmánybíróság az emberi méltóság védelmét a médiaszolgáltatásokkal kapcsolatban alkotmányosnak tartja.²⁸

A jelenlegi hazai médiaszabályozás két pilléren nyugszik: az 1986. évi II. törvény helyét a sajtószabadságról és médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény, azaz a „Médiaalkotmány”, az 1996. évi I. törvény helyét pedig a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény, azaz a Médiatörvény vette át.

²⁷Gyvt. 6. §

²⁸KOLTAY i. m. 40–46.

4. Gyermekek védelme az új Médiatörvényben

A 2011 elején életbe lépett új Médiatörvényben előkelő helyet foglal el a gyermekek és a kiskorúak védelme, ezzel is hangsúlyozva a téma fontosságát. A szülő tájékozódását elősegítvén jött létre már tíz éve a hazai klasszifikációs rendszer, melynek lényege, hogy a műsorszámokat közreadás előtt megvizsgálják, és korhatár szerinti csoportokba sorolják, piktogrammal látják el, és hangalámondással is felhívják a figyelmet a besorolásra. A törvény szerint továbbra is a médiaszolgáltató kötelessége elvégezni a korhatár-kategóriába sorolást, és ezért felelősséggel tartozik, azonban újdonságként jelent meg, hogy lehetőségük van a besorolás felelősségét igazgatási szolgáltatási díj fizetése ellenében áthárítani a Médiateknek, aki a műsorszám átadásától számított tizenöt napon belül hatósági határozatot hoz a műsorszám kategóriába sorolásáról. A díj mértékét a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnöke rendeletben állapítja meg.²⁹

Minden médiatartalomra nézve kötelező elvégezni a besorolást, kivéve a hírműsorszámot, a politikai tájékoztató műsorszámot, a sportműsorszámot, a műsorelőzetest, a reklámot, a politikai reklámot, a televíziós vásárlást, a társadalmi célú reklámot és a közérdekű közleményt.³⁰

Itt szeretném megjegyezni, hogy a televízióban vetített műsorelőzetesek osztják az általuk promotált műsorszám besorolását, figyelembe véve a közvéleményvédelem időkorlátozására vonatkozó szabályokat.³¹ Az okoz problémát, ha a műsorszám besorolását helytelenül végezték el, mert akkor a rövid részlet vetítése is rossz időben kerül leadásra. Kérdéses lehet, hogy a műsorelőzetes időtartamát tekintve miért nem minősül reklámnak? A válasz arra vezethető vissza, hogy mivel a műsorelőzetesben sugárzott jelenetek a közvéleményvédelem film jeleneteit mutatják be, így az elválaszthatatlan az alkotástól, így annak sorsát kell osztania. Ezért a műsorelőzetesre vonatkozó szabályozások nem a Reklámtörvényben találhatók, hanem a Médiatörvényben.³²

Az új szabályozás értelmében, ha a médiaszolgáltató magasabb kategóriába sorolja az adott műsorszámot, akkor az nem jár semmilyen jogkövetkezménnyel annak ellenére, hogy rosszul végezte el a besorolást, azonban ha a szükségesnél alacsonyabb

²⁹KOLTAY András – LAPSÁNSZKY András: *A médiaszabályozás kommentárja*. Budapest, Complex, 2011. 72–73. [a továbbiakban: KOLTAY – LAPSÁNSZKY]

³⁰A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 9. § (1) [a továbbiakban: Mttv.]

³¹KOLTAY – LAPSÁNSZKY i. m. 74.

³²TÓTH Tihamér: *A reklámjog nagy kézikönyve*. Budapest, Complex, 2009. 206. [a továbbiakban: TÓTH]

kategóriába sorolja, akkor a Médiatanács, mint jogsértést szankcionálja, azaz a tartalomszolgáltatóknak mindig megszorítóan, és nem megengedően kell eljárniuk a káros hatások megítélésénél. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság a 1037/2011. (VII.19.) határozattal fogadta el a klasszifikációs ajánlást, melyben az irányadó szempontokat tisztázták a korhatár-besorolást érintően.³³

4.1. Korhatár-besorolás hazai rendszere

A korábbi öt korhatár kategória helyett az új Médiatörvény összesen hat csoportot különböztet meg. Új elemként jelent meg a rendszerben a hat éven aluliaknak nem ajánlott kategória.

4.1.1. Korhatárra tekintet nélkül megtekinthető vagy meghallgatható

Azon műsorszámok tartoznak ide, melyek a legfiatalabb korosztályt sem károsítják. Egyrészt a nem kifejezetten gyermekek számára készített, de olyan ártalmas elemeket nem tartalmazó műsor, amelyet a hat év alattiak ne tudnának feldolgozni, másrészt pedig a kifejezetten óvodáskorú gyermekek számára készített műsorok.³⁴ Nem igénylik piktogram feltüntetését.

Az óvodáskorú gyermekeknél a fogalom elválása a konkrét képtől különböző korban kezdődik, de általában a nagyobb óvodásoknál jellemző. Nem minden esetben képes elválasztani az objektív és szubjektív valóságot. Fontos tudni, hogy a gyerek figyelmét mindig egy nagyon kiugró, jellemző vonás ragadja meg, és általában a különösen feltűnő aspektusok keltik fel érdeklődésüket. Ezt nevezik centrálásnak. A centrálás folyamata alatt csak saját szemszögből vizsgálja a látottakat, és nem képes még más nézőpontját átvenni, ezért a részekre tördelt cselekmény, tér, idő váltakozó ábrázolása nehezíti számára a megértést, így nem is látja a cselekmények és következményeik közötti összefüggéseket. A karaktereket cselekedeteik és nem szándékaik szerint ítéli meg, pedig amíg az egyik látható ábrázolás, addig az utóbbi pusztán áttételesen jelenik meg, ezért is értékeli tévesen a szereplőket. A klasszifikáció során figyelembe kell venni, hogy a gyermekek általában azonosulnak a figurákkal, és

³³KOLTAY – LAPSÁNSZKY i. m. 74.

³⁴Mttv. 9. § (2)

érzéseik is igazodnak a szereplők érzéseihez, így ha a szereplő fél, akkor a gyermek is félelmet érez.³⁵

Realisztikusan ábrázolt erőszak ebben a kategóriában nem lehet jelen, viszont nyilvánvalóan fiktív agresszív magatartás előfordulhat, ha a cselekmény ezt indokolttá teszi. Erőszakos cselekmények ábrázolása azért tilos, mert pontos megfigyelések támasztják alá, hogy a gyermekek önkéntelenül utánozzák a szereplők mozdulatait, így a vetített képsorok agresszióra tanítják őket.³⁶

A szexualitás, és erotika ábrázolása teljes mértékben kerülendő, azonban gyengédséget kifejező gesztusok, mint a puszi, ölelés, csók elfogadható, ha nem túl részletes vagy érthetetlen kontextusban jelenik meg.³⁷

Ebbe a kategóriába kerülnek a tipikus gyermekeknek szánt mesék, amelyekben egyáltalán nincs erőszak, vagy csak minimálisan jelenik meg, mint a Hupikék Törpikék, Micimackó kalandjai, Süsü, a sárkány, az állatmesék és klasszikus tündérmesék, továbbá a felnőttek számára készített hagyományos kvízműsorok, országjáró, utazási műsorok, környezetvédelmi magazinok, és főzőműsorok.³⁸

4.1.2. Hat éven aluliak számára nem ajánlott

Azt a műsorszámot sorolják ide, mely a hat éven aluli tévénezőben félelmet kelthet, illetve koránál fogva nem érthet meg, vagy félreérthet. Hat éven aluliaknak szánt műsorszámként nem tehető közzé, de egyébként megfelelő jelzéssel (hatos karika) bármikor közzétehető.³⁹

Csökken az egocentrizmusok, így képesek más nézőpontból is megvizsgálni a dolgokat, azaz kialakulnak az empátikus képességek. Kilenc éves korukra elsajátítják a fikció és a valóság elválasztásának képességét. A meséket képesek kitalált történetként felfogni. Már kezdik figyelembe venni a szándékot, az erőszakos magatartás

³⁵A médiatartalmak korhatár-besorolásánál irányadó szempontokra, az egyes műsorszámok közzététele előtt és közben alkalmazható jelzésekre, illetve a minősítés közlésének módjára vonatkozó jogalkalmazási gyakorlat elvi szempontjai c. ajánlás [a továbbiakban: Klasszifikációs ajánlás] [<http://goo.gl/8dqRk>] (2012.11.03.)

³⁶SZÁVAI Iлона: *Tévé előtt - védtelenül? Tanulmányok a média hatásáról*. Budapest, PONT Kiadó, 2007. 73.

³⁷Klasszifikációs ajánlás

³⁸Uo.

³⁹Mttv. 9. § (3)

motivációját, azonban a bonyolult cselekmény és az összefüggések továbbra is rejtve maradnak előttük.⁴⁰

Ezekben a műsorokban realiztikusan ábrázolt erőszak továbbra sem lehet jelen, ha annak hatását, következményeit nem mutatja meg. Ezek a következmények nem lehetnek drasztikusak, mert azok szorongást idézhetnek elő. A bűnözés, halál, komoly betegségek, házassági problémák nem ábrázolhatók, ugyanis a családot érintő konfliktusokra érzékenyen reagálhat a kiskorú.⁴¹

A 6-12 év közötti gyermekek korcsoportja igen tág szexuális érdeklődésüket vizsgálva, így különös körültekintéssel kell eljárni a szexuális tartalmú képek és információk kapcsán, hogy azok a kisebbekben ne keltsenek esetlegesen undort. A nyelvhasználat is mintaként szolgál egy gyermeknek, ezért az obszcén gesztusok, kézmozdulatok, megnyilvánulások kerülendők.⁴²

Ilyen műsorok a gyerekeknek készült egyestés rajzfilmek, a klasszikus rajzfilmek, melyekben burleszk-szerű erőszak előfordul, mint a Tom és Jerry, Kengyelfutó gyalogkakukk, a gyermek-, és sportanimék, mint a Pokémon, Digimon. Ezeknél azonban fontos, hogy naturalisztikus elemeket tartalmazó mesék nem kerülhetnek bele, illetve azok, amelyeknek üzenete eltér a társadalom alapvető normarendszerétől. Végül az ismeretterjesztő filmek láthatók még el ezzel a kormegjelöléssel.⁴³

Jele:

1.ábra⁴⁴

4.1.3. Tizenkét éven aluliak számára nem ajánlott

Az tartozik ide, mely a tizenkét éven aluli tévé nézőben félelmet kelthet, illetve koránál fogva nem érthet meg vagy félreérthet. Tizenkét éven aluliaknak szánt műsorszámként nem tehető közzé, de egyébként megfelelő jelzéssel (tizenkettes karika)

⁴⁰Klasszifikációs ajánlás

⁴¹Uo.

⁴²Uo.

⁴³Uo.

⁴⁴Uo.

bármikor közzétehető.⁴⁵ Az új hat éven aluliaknak nem ajánlott kategória bevezetésével megszűnt az e kategóriához kapcsolódó szülői felügyelet ajánlása.⁴⁶

Érzelmileg nagyon labilisak, így megértési képességük hullámzó képet mutat. Az identitásképzés ebben a korban formálódik legerőteljesebben, és ha ez nem sikeres, akkor szociális deviancia és konfliktusok kialakulásához vezethet. Megtanulják elfogadni mások érzéseit, értékeit, és ez a fajta társas elfogadás nagymértékben alakítja önértékelésüket. Nagyon érzékenyek az etikai kérdésekre, hiszen önmagukkal folyamatosan harcot vívnak. Mivel ez a lázadás időszaka, ezért hajlamosak szélsőséges, előítéletes gondolkodásra és viselkedésre.⁴⁷

Képesek a filmek dramaturgiáját követni, valamint az erőszakos jelenetei által keltett feszültséget is képesek leépíteni, ha a végkicsengés pozitív. Meg tudják különböztetni a televíziós műfajokat, és már számítanak is a tipikus cselekményvezetésre. Az elvont gondolkodásmódot is elsajátítják ekkorra, a humor absztraktabb formáit is megértik, mint az ironia, paródia. Már egy magasabb izgalmi szintet is elviselnek, amelyet egy katasztrófafilm, science-fiction, vagy fantasy film nyújt. A közvetlenül felismerhető fenyegetések már nem keltenek bennük félelmet, ha tudják, hogy a feszültség forrása nem valóságos, azonban szorongást keltenek azok a műsorszámok, melyek valóságra vonatkoztathatósága magas, ezért kifejezetten tilos thriller, vagy horrorfilm vetítése.⁴⁸

Szexualitás direkt ábrázolása szintén nem engedélyezett, mert a serdülőkorúak nincsenek felkészülve, hogy a szexualitás nyers megjelenése folytán keletkező feszültségeiket megfelelően értelmezzék és kezeljék. Kifejezetten kerülendők azok a műsorszámok, melyek torz magatartásmintákat közvetítenek a párkapcsolatról, melyek nem az egyenrangúságot hirdetik, vagy amelyek az érzelemmentes kapcsolatot társadalmilag elfogadottnak állítják be. Körültekintően kell eljárni, hogy az aktmodellkedést, vagy az egyéb nemiséggel összefüggő pénzkereseti opciókat ne a fényes jövő lehetőségeként tüntessék fel. A durva nyelvezetet illetően a kifejezések hatványozott előfordulása, a nemi szervek említése, és a szexuális töltetű cáromkodások nem megengedettek.⁴⁹

⁴⁵Mttv. 9. § (4)

⁴⁶NAGY Krisztina: A médiatartalomra vonatkozó előírások a Médiatanács gyakorlatában–Gyermekek védelme c. tanulmány, 1. [a továbbiakban: NAGY] [<http://goo.gl/P77Yn>] (2012.11.03.)

⁴⁷Klasszifikációs ajánlás

⁴⁸Uo.

⁴⁹Uo.

Fontos a médián keresztül megismertetni a fiatalokat a rájuk leselkedő veszélyekkel, azonban ezek közreadásánál kerülni kell a gyermekekben felmerülhető pánik kialakítását, azaz csupán az elővigyázatosságra kell felhívni figyelmüket, ezért kerülendő az azon elemek vetítése, melyek azonosulási lehetőséget hordoznak magukban (pl.: megtörtént esetek illusztrálása).⁵⁰

Ide sorolandók a western-, kaland-, kosztümös-, történelmi filmek, a katasztrófafilmek, melyek távol állnak a valóságtól és a főszereplők megmenekülnek, a fikcióként értelmezhető fantasy-k és sci-fik. Ezen filmeknél természetesen külön kell mérlegelni az erőszak és szexualitás mennyiségi és minőségi jellemzőit, tehát a műfaji kategorizálás nem feltétlenül azonos a korhatár-besorolással. A szappanoperák közül, melyek felnőtt témákat dolgoznak fel, és a szexuális viselkedést direkt módon ábrázolják, nem kaphatják meg a tizenkettes jelzést. A talk-showk, valóságshowk, és tehetségkutató műsorok is ebbe a kategóriába sorolandók, ha a szexuális és erőszakos tartalmak közvetlen módon nem jelennek meg.⁵¹

Jele:

2. ábra⁵²

4.1.4. Tizenhat éven aluliak számára nem ajánlott

Azon műsorszámok tartoznak ide, amelyek alkalmasak a tizenhat éven aluliak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, különösen azáltal, hogy erőszakra, illetve szexualitásra utal, vagy témájának meghatározó eleme az erőszakos módon megoldott konfliktus. A tizenhat éven aluliak számára nem ajánlott műsorok megfelelő jelzéssel 21 óra és 05 óra között tehetők közzé.⁵³

A 16-18 éves fiatalok körében csökkenni kezd a szélsőséges lelkiállapot és viselkedésmód, illetve a családtól való elszakadás is kezdetét veszi. Különböző ideológiákkal ismerkednek meg, amelyek alapján az etikai kérdések megtárgyalása, és az azokból fakadó tanulságok levonása révén általános összefüggéseket ismernek fel.

⁵⁰Klasszifikációs ajánlás

⁵¹Uo.

⁵²Uo.

⁵³Mttv. 9. § (5)

Az alkotások ebből kifolyólag nem ösztönözhetnek diszkriminatív viselkedés elsajátítására, illetve az értékorientáció terén különös figyelemmel kell lenni arra, hogy a drogfogyasztás, politikai radikalizmus, idegengyűlölet társadalmi megítélése reálisan legyen megjelenítve.⁵⁴

Médiatapasztalatuk már igen szerteágazó, könnyen felismerik a műsorok különböző válfajait, akár egy ominózus jelenet, akár egy aláfestő zene alapján. A történelmi filmekben bemutatott jelenetek valóságra vonatkoztathatóságát nem vélik reálisnak, így a bennük ábrázolt nem nyers erőszakot is jobban tolerálják. Elkerülendő azon filmek besorolása, melyek testcsontkítást, fizikai kínzást, sérüléseket sokkolóan ábrázolnak, illetve amelyekben az áldozat szenvedése láttán érzett örömről van a hangsúly. Az öngyilkosságot, öngyilkossági kísérletet bemutató műsorszámok szintén aggályt kelthetnek ebben a korosztályban. A talk-showk is magasabb korhatári kategóriát jelentenek, ha a meghívott vendégek provokatívan viselkednek, és erőszakot, vagy trágár beszédet használnak a közönség biztatására.⁵⁵

Korukból adódóan már rendelkeznek több-kevesebb szexuális tapasztalattal, így az intim együttlét visszafogott képi ábrázolása megengedett, azonban a naturális ábrázolásmód már magasabb korhatári kategóriát követel meg. Mivel a korosztály képviselői a médiát felhasználják, hogy információt nyerjenek a szexualitásról, ezért a szokatlan szexuális praktikák, aberrációk, extrémítások bemutatása nem keltheti azt a képzetet a fiatalokban, hogy ezek társadalmilag elfogadott jelenségek.⁵⁶

Ebbe a kategóriába tartoznak a fikciójellegű krimik, akciófilmek, thrillerek, valamint a banális horrorfilmek, a bűnügyi sorozatok, melyek boncolási jeleneteket tartalmaznak, illetve magát a bűn elkövetését félelemkeltően ábrázolják. Egyes történelmi és háborús filmek is ebbe a csoportba tartoznak, melyek véres, brutális jeleneteket tartalmaznak, mint a Gladiátor, valamint az ún. tinikomédiák, melyek a fiatalok szexuális tapasztalatszerzési próbálkozásairól szólnak, és azon sorozatok, melyek tabudöntögetőnek számítanak nem helyes erkölcsi kép átadásából fakadóan (pl.: Szex és New York). Meglepő módon egyes japán mesék is ide tartoznak, melyek erős szexuális kisugárzást kölcsönöznek a szereplőknek, cselekményüket tekintve pedig erőszakos eseménysorokat tartalmaznak.⁵⁷

⁵⁴Klasszifikációs ajánlás

⁵⁵Uo.

⁵⁶Uo.

⁵⁷Uo.

Obsina Béla a Médiatanács Panaszirodájának osztályvezetője tíz évet dolgozott az ORTT⁵⁸-nél, és megállapítása szerint az idegen kultúrájú gyermekműsorok váltották ki a legnagyobb ellenérzéseket a szülőkből. A Dragon Ball nevezetű japán animációs rajzfilmet 2002-ben kezdték el vetíteni az RTL Klubon, így panaszok áradata érkezett a szervhez nemcsak szülők részéről, hanem különböző civil szervezetek részéről is, így az ORTT ajánlására levették a csatorna műsoráról.⁵⁹

Jele:

3. ábra⁶⁰

4.1.5. Tizennyolc éven aluliak számára nem ajánlott

Azt a műsorszámot sorolják ide, amely alkalmas a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására, különösen azáltal, hogy meghatározó eleme az erőszak, illetve a szexualitás közvetlen, naturális ábrázolása. A tizennyolc éven aluliak számára nem ajánlott műsorok megfelelő jelzéssel 22 óra és 05 óra között tehetők közzé.⁶¹

Az erőszak brutális, naturális megjelenése jellemző ezekre az alkotásokra, illetve a másik kategória, amikor az erőszak nincs direkt módon ábrázolva, és a félelmet a zenei aláfestés, a szokatlan kameramozgás, az ijesztő effektek használata okozza.⁶²

Ezekben az alkotásokban a szexualitás már közvetlen módon, naturális formában jelenik meg, így elsősorban az erotikus filmek kapják a tizennyolcas piktogramot. Az erotika lényege abban rejlik, hogy a test szépségeinek bemutatására koncentrál, így sok esetben inkább művészi jellegűnek vélhetők ezek az alkotások, melyek a befogadó számára esztétikai élményt okoznak.⁶³

Műfajukat tekintve az akciófilmek, bűnügyi sorozatok, thrillerek, horrorfilmek alkotják elsősorban ezt a csoportot, melyekben az erőszak naturalisztikus

⁵⁸Országos Rádió és Televízió Testület (a korábbi médiahatóság 1996 és 2010 között)

⁵⁹OBSINA Béla: *Ami már a társadalmat is irritálja–a Panaszbizottság egyes esetei*. Budapest, 2007. „Párbeszéd a médiáról” konferencia sorozat–A kiskorúak védelme a médiaszolgáltatásokban 33–34.

⁶⁰Klasszifikációs ajánlás

⁶¹Mttv. 9. § (6)

⁶²Klasszifikációs ajánlás

⁶³Uo.

ábrázolásmóddal párosul, továbbá az erotikus filmek, a valóságshow-k epizódjai, amelyekben a szereplők szexuális tevékenysége közvetlenül jelenik meg. A diszkriminatív véleményeket bemutató, nemzeti hovatartozást, vallást, politikai beállítottságot kritizáló egyébként humoros köntösbe bújtatott alkotások is e kategória részét képezik, mint a South Park, végül a talk show-k, ahol a szereplőket erőszak és trágár beszéd használatára ösztönzik.⁶⁴

Jele:

4.ábra⁶⁵

4.1.6. Kiskorúakra súlyosan ártalmas hatást gyakorló műsorszámok

Azt a műsorszámot sorolják ide, amely alkalmas a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének súlyos károsítására, különösen azáltal, hogy pornográfiát vagy szélsőséges, illetve indokolatlan erőszakot tartalmaz. Különlegességét azáltal nyeri, hogy az ebbe a kategóriába sorolt műsorszámok nem tehetők közzé.⁶⁶

Az erőszak akkor minősül szélsőségesnek, ha hosszasan, kegyetlen részletességgel kerül bemutatásra, vagy ha azért van jelen, mert az a feltételezés, hogy az erőszak a néző számára attraktív, így magasabb nézettséget garantál. Az erőszak ábrázolásának célja már nem a félelemkeltés, hanem a látottakban való kéjelgés.⁶⁷

A pornográfia fogalma nincs konkrétan megfogalmazva a Médiatörvényben, így ez jelenleg is mérlegelés kérdése, hogy hol a határ az erotika és a pornográfia között. A különbség talán ott lelhető fel, hogy míg az erotika a szexualitás emberi és érzelmi aspektusait is képernyőre viszi, addig a pornográf műsorszámok emberi méltóságot sértő szexuális erkölcsi hozzáállást sugallnak.⁶⁸

Ezek a műsorszámok lineáris audiovizuális médiaszolgáltatásban⁶⁹ csak abban az esetben tehetők közzé, ha valamilyen műszaki megoldás alkalmazásával biztosított,

⁶⁴Klasszifikációs ajánlás

⁶⁵Uo.

⁶⁶Mttv. 9. § (7)

⁶⁷Klasszifikációs ajánlás

⁶⁸Uo.

⁶⁹Az Mttv. 203. § 36. pontja alapján ilyen szolgáltatás, amely a médiaszolgáltató által nyújtott, műsorszámok műsorrend alapján történő egyidejű megtekintését, meghallgatását teszi lehetővé.

hogy kiskorúak rendes körülmények között nem hallhatják, vagy láthatják, illetve a lekérhető médiaszolgáltatásokban⁷⁰ tehetők még közzé a büntetőjogi törvény keretei között.⁷¹

Mindenképpen meg kell említeni, hogy léteznek olyan médiatartalom szolgáltatók, melyek külföldön vannak letelepedve, azonban műsoraikat magyar területre sugározzák. Ilyen esetben a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság társhatósági együttműködési megállapodást köt a külföldi médiahatósággal és közösen lépnek fel a jogsértőkkel szemben.⁷² Ez abból a szempontból kap relevanciát, hogy a román klasszifikáció részben eltér a magyar szabályozástól, így a Magyarországra sugárzott műsorszámok két a magyartól eltérő besorolási jelzést is kaphatnak. Egyrészt létezik a tizenötös karika, melyet a tizenöt éven aluliak számára nem ajánlott műsorok kapnak, illetve az ún. AP karika, mely azt jelenti, hogy az adott műsort tizenkét éven aluli csak szülői felügyelettel nézheti.⁷³ Ugyanúgy van lehetőség szankciók alkalmazására, ha más tagállamban van letelepedve a médiaszolgáltató, melynek minőségét és feltételeit a Médiatörvény a 176 – 180. §-ban részletez. Fel lehet lépni velük szemben, ha a kiskorúak védelmére és gyűlöletbeszéd tilalmára vonatkozó előírásokat megsértik. Hangsúlyozandó azonban, hogy bírság kiszabása más állambeli médiaszolgáltatóra nem lehetséges az AVMSZ irányelv szerint, csupán felszólításra és terjesztés megtiltására van lehetőség a Bizottság értesítése mellett.⁷⁴ A magyar szabályozás eredményességét ez megkérdőjelezhetné, azonban 2009-ben létrejött a Közép-Európai Szabályozó Hatóságok Fóruma, melynek mára hat tagországa van. Céljuk a hatékony közös fellépés, különösen a kiskorúak védelmének érdekében.⁷⁵

⁷⁰Az Mttv. 203. § 35. pontja alapján ilyen szolgáltatás, amikor a médiaszolgáltató által összeállított műsorkínálatból a felhasználó egyéni kérés alapján általa választott időpontban tekintheti, hallgathatja meg a műsorszámot. Vö. KOLTAY András – MAYER Annamária – NYAKAS Levente – POGÁCSÁS Anett: A médiaszolgáltatás és a sajtótermék fogalma az új magyar médiaszabályozásban. *Iustum Aequum Salutare*, 2011/4. 55–85.

⁷¹A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény 19. § (4) [a továbbiakban: Smtv.]

⁷²A Médiatanács vizsgálja a Cool TV műsorát [<http://goo.gl/PNNG4>] (2012.11.03.)

⁷³SZEREPI Hella: Nagykorú felügyelete mellett ajánlott [<http://goo.gl/ROkib>] (2012.11.03.)

⁷⁴KOLTAY – LAPSÁNSZKY i. m. 347–348.

⁷⁵Szalai Annamária: hasznos a Közép-Európai médiahatóságok együttműködése [<http://goo.gl/1oKWV>] (2012.11.03.)

4.2. Klasszifikációs jelzések, piktogramok

A képernyő egyik sarkában megjelenő vizuális jelkép (piktogram) jelzi a korcsoport besorolást. Minden esetben a műsorszám megkezdése előtt fel kell tüntetni a minősítést, amit hangalámondással is közölni kell, illetve az adásidő teljes időtartama alatt láthatónak kell lennie a piktogramnak. Bizonyos kategóriákra nézve ettől eltérést is enged a törvény, miszerint ha a 2-3. kategóriába sorolt műsorszám 21 óra és 05 óra között, a 4. kategóriába sorolt műsorszám 22 óra és 05 óra között, és az 5. kategóriába sorolt műsorszám 23 óra és 05 óra között kerül közzétételre, akkor mellőzni lehet a piktogram folyamatos megjelenítését, csak a műsorszám kezdetekor, és a reklámok után kell azt feltüntetni.⁷⁶ Meglátásom szerint ez a megengedő rendelkezés veszélyezteti a védelmet, ugyanis a távirányítót kapcsolgatva sokan akaratlanul belebotolhatnak olyan filmjelentbe, melyet a jelzés folyamatos feltüntetésével elkerülhetnének.

Újdonságként jelent meg az ún. gyermekbarát piktogram, amellyel az 1. kategóriába sorolt műsorszámokat lehet ellátni. Így már nem csak tiltó jellegűek a klasszifikációs jelzések, mert van olyan is, ami bizonyos korosztálynak kifejezetten ajánlja egyes tartalmak megtekintését. A jelzésre több lehetőség is szóba jött, de végül a kisfiú-fej piktogram győzött, így ma már a hétvégi reggeli matinéműsorok is jelzéssel vannak ellátva.⁷⁷

Jele:

5.ábra⁷⁸

A médiaszolgáltató műsorát közlő nyomtatott vagy elektronikus sajtótermékben, illetve internetes honlapon, képújságban, vagy teletexten a műsorszám címe mellett javasolt a televízióban használatos jelzések alkalmazása. Ezzel is a tudatos és felelős médiafogyasztást próbálják elősegíteni.⁷⁹

⁷⁶Mttv. 10. § (2) (4)

⁷⁷Kisebb karikák és mosolygós kisfiú a képernyőn [<http://goo.gl/FLX3U>] (2012.11.03.)

⁷⁸Klasszifikációs ajánlás

⁷⁹KOLTAY – LAPSÁNSZKY i. m. 76.

4.3. Klasszifikáció – Már a mozikban!

Problémaként jelent meg, hogy a mozifilmek esetén a BA-kategória, azaz a besorolás alatt jelölés nem nyújtott kellő információt a filmről és a filmajánlókról. Ezt küszöbölték ki az év elején megváltoztatott filmtörvénnyel, amely kötelezővé tette a korhatár-besorolást, és annak jelzését a mozifilmek kezdete előtt. A Médiahatóság Elnökének rendelete április első felében lépett hatályba, amely ugyanazon korhatári kategóriák alkalmazását írja elő, mint a televízió esetében. A Nemzeti Filmiroda vált illetékesé, hogy igazgatási szolgáltatási díj ellenében elvégezze a besorolást. A Filmirodán belül a Korhatári Bizottság hetente egyszer ülésezik, így addigra kell benyújtani a besorolási kérelmeket és mellékleteit, melyek alapján besorolási határozatot hoz.⁸⁰

4.4. Hatékony műszaki megoldások

Az eszközök terén a piktogramon kívül a szülők egyéb technológiai megoldást is segítségére hívhatnak, hogy megóvják gyermekeiket a káros tartalmaktól.

Ennek érdekében a Médiatanács a 798/2011. (VI.22.) határozatával fogadta el a kiskorúak védelmében a lineáris és lekérhető médiaszolgáltatások esetén alkalmazandó hatékony műszaki megoldásokra vonatkozó ajánlást, amelyben meghatározták az egyébként médiaszolgáltatók számára nem kötelező műszaki megoldásokat. Így a védelem a televízión keresztül digitális vevődekóderrel, ún. STB-vel lehetséges. Az analóg televíziós sugárzás megszüntetésével – ami 2014 végére várható – az emberek rá lesznek kényszerítve a földfelszíni digitális tévéadás vételére, ez pedig a set-top-boxok révén valósulhat meg. Műszaki elvárás ezekkel az eszközökkel szemben a gyerekzár funkció, amely egy titkos négy számjegyből álló kód megadását kéri, így már lineáris médiaszolgáltatásban is megjelenhetnek olyan műsorszámok, mely a kiskorúak szellemi, lelki, erkölcsi vagy fizikai fejlődését veszélyeztethetik.⁸¹ Továbbá a vevődekódereknél segíti a tévénezőt a műsorújság, mely a csatornákat váltogatva is megjelenik, és egy gombnyomással kideríthető az alkotás besorolása. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság 2012 tavaszi felmérése szerint a háztartások 14 százaléka használ már csupán analóg földfelszíni vételt, azaz a túlnyomó többség már áttált

⁸⁰Filmbesorolás a kiskorúak védelme érdekében [<http://goo.gl/sYxCp>] (2012.11.03.)

⁸¹Smtv. 19. § (4)

valamilyen fejlettebb műsorvételi technológiára, így a védelem is növekedhet.⁸² Az ajánlás arra is buzdítja a médiaszolgáltatókat, hogy a médiatudatosság elősegítése érdekében tájékoztassák a felhasználókat a gyerekszűr használatainak előnyeiről, és a használat elmulasztásával járó veszélyekről.⁸³

⁸²Digitális átállás monitoring, 2012. tavasz [<http://goo.gl/TSAkX>] (2012.11.03.)

⁸³KOLTAY – LAPSÁNSZKY i. m. 75–77.

5. Hazai reklámjog és a gyermekvédelem

A vetített médiatartalmak körét bővítik a reklámok is, így elengedhetetlen a megemlékezésük. Bár a műsorszámok már besorolási kötelezettség alatt állnak, azonban a reklámokra, melyeknek ugyanúgy célközönsége a gyermek, mint a felnőtt, ilyen szabályozás nem vonatkozik. Talán egyesek úgy gondolják, hogy a reklámok szabályozása nem is annyira fontos, hiszen csak műsorszünetet kitöltő szerepük van, ám valójában rendkívüli mértékben manipulálják a tévénézőt, még ha ő azt is gondolja, hogy semmilyen hatást nem fejt ki rá. A különböző reklámpolitikai eszközök arra ösztönzik a nézőt, hogy hasonlóvá akarjon válni a reklámban bemutatott archoz, vagy hasonló életvitelt folytasson, így szerepük korántsem annyira elhanyagolható, mint jogi szabályozásuk. Céljuk egyértelmű: a fogyasztó ösztönzése, hogy vásároljon. Mivel a gyermekek folyamatosan látják a reklámokat, így fogyasztói szokásaik is ezek mentén alakulnak ki, tehát a reklámok képesek a jövő generációinak vásárlási, táplálkozási, életviteli sajátosságait befolyásolni.

A gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény szabályozza a televízióban vetített reklámokat. A törvény különbséget tesz gyermek-, illetve fiatalkorú között, miszerint a tizennegyedik életév betöltése a döntő: ez alatt gyermeknek minősül, fölötte pedig fiatalkorúnak. Meglepő módon azonban a reklámszabályozás folyamatosan egységesen kezeli ezt a két csoportot. Mindig együtt szerepel a két korosztály megnevezése, tehát lényegében egy kalap alá veszi a tizennyolc év alattiakat, amivel egy meglehetősen széles korosztályi fogyasztói réteget hoz létre. Kezdetektől fogva kritika övezi ezt a szabályozást, hiszen lényeges különbség van egy csecsemőkorú és egy tizennyolcadik életévét betöltő fiatalkorú között. Bár a kisebbek még csak különbséget se tudnak tenni a műsorok és reklámok között, egy serdülő pedig nem feltétlenül látja a reklámok kereskedelmi célzatát, de egy kamasz már meg tudja állapítani a reklámban közölt információ valódiságát.⁸⁴

⁸⁴BALOGH Virág – Kaszainé dr. MEZEY Katalin – PÁZMÁNDI Kinga – ZAVODNYIK József: *Magyar fogyasztóvédelmi és reklámjog*. Budapest, HVG-ORAC, 2010. 252. [a továbbiakban: BALOGH – MEZEY – PÁZMÁNDI – ZAVODNYIK]

5.1. Reklámtilalmak- és korlátozások

a) A legfontosabb védelmezendő érdek a gyermek- és fiatalkorúak erkölcsi, szellemi fejlődése, mely az állam alkotmányos kötelezettsége, így a törvény először egy generálklauzulát fogalmaz meg.⁸⁵

Tilos az olyan reklám, amely a gyermek- és fiatalkorúak fizikai, szellemi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését károsíthatja, vagy kedvezőtlenül befolyásolhatja különösen azáltal, hogy erőszakra, szexualitásra utal vagy azt ábrázol, vagy témájának meghatározó eleme az erőszakos módon megoldott konfliktus. Ezen kívül tilos a gyermek- vagy fiatalkorút erőszakos vagy szexualitást hangsúlyozó helyzetben bemutató reklám.⁸⁶ Azt érdemes megfigyelni, hogy a feltételes szóhasználat („károsíthatja”), illetve az alkalmas szó kitétele a jogalkalmazó számára széles mérlegelési jogkört biztosít, hiszen ezáltal joga van abban a nem érdemi döntésben döntést hozni, hogy az adott reklám károsan hat-e, vagy alkalmas-e káros hatás kiváltására a gyermek fejlődésére nézve. Ez esetleges megvesztegetésre okot adó megfogalmazás, ugyanis a bírság elkerülése végett egyes reklámszakemberek lehet, hogy inkább az előbbi utat választanák, semmint a bírság megfizetését és a presztízscsökkenés által elszenvedett forgalomkiesést. Lényegtelen azt vizsgálni, hogy a reklám üzenete, vagy a reklámban megjelenített képsorok ártalmasak.⁸⁷

Az erőszakot ábrázoló reklámok tekintetében szigorú a hazai jog, ugyanis annak öncélú alkalmazását a reklámban szabálysértésnek minősíti. Az erőszak ábrázolása akkor öncélú, ha a reklám tárgya vagy témája egyébként nem igényli annak megjelenítését.⁸⁸ Érdekes jelenség a hazai jogban, hogy a 2009-ben elfogadott Reklámetikai Kódex szerint a társadalmi célú reklámokon kívül más reklám nem kelthet indokolatlan, a termék jellegétől idegen félelmet, továbbá nem alkalmazhat sokkoló érveket vagy képeket pusztán a figyelem megragadása érdekében.⁸⁹ Ez a megfogalmazás lehetőséget biztosít a társadalmi célú reklámok félelemkeltésére, ugyanis ezeknek eredetileg pont a figyelemfelkeltésre, társadalmi felelősségérzet

⁸⁵PRIBULA László: *Magyar reklámjog*. Miskolc, Novotni Alapítvány, 2005. 186. [a továbbiakban: PRIBULA]

⁸⁶2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól 8. § [a továbbiakban: Grtv.]

⁸⁷BALOGH – MEZEY – PÁZMÁNDI – ZAVODNYIK i. m. 279.

⁸⁸Uo. 280.

⁸⁹Magyar Reklámetikai Kódex 2009 4. cikkely (9)

kialakulására kellene irányulniuk. Így a megütközést kiváltó, sokkoló, erős pszichés hatást kiváltó elemek alkalmazását megengedi ebben az esetben.⁹⁰

További lényeges rendelkezés, hogy tilos a gyermekjóléti alapellátást és gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézményben, óvodában, általános iskolában és általános iskolai tanulókat fogadó kollégiumban a reklámtevékenység.⁹¹ Eddig mindig kérdéseket vetett fel, hogy kinek az engedélyével, milyen célzatú reklámozás jelenhet meg ilyen intézményekben, de most ezzel az általános reklámtilalommal végleg lezártak tekintendők ezek a kérdéssorozatok. Dr. Pázmándi Kinga szerint felesleges és hatástalan ez a korlátozás, mert szerinte a tudatos fogyasztóvá nevelés sokkal fontosabb lenne, mint egy mesterségesen létrehozott „reklámcsönd”.⁹² Ezen a ponton nem osztom a szerző véleményét, mert úgy gondolom, hogy a gyerekek naivitását pont ezek a reklámok használják ki. Könnyen válhatnak a reklám áldozatává, ráadásul pont az általános iskola ideje alatti korban a leginkább befolyásolhatók a gyermekek. Az alapvető szokásokat itt sajátítják el, így már ebben a korban kialakulhat az egészségtelen életmód, vagy a téves értékítélet. Például általános iskolai büfében rendszerint az üdítőitalokat Coca-Cola papírpohárba töltik, és a gyerekeknél az a „menő”, aki büfében vásárol, így abban a gyerekben, aki nem Coca-Cola poharat szorongat a kezében, egyfajta kisebbségi komplexus alakulhat ki, esetlegesen rosszabb szociális körülményeiért tudatosan vagy tudat alatt szüleit okolja. A márkahűség már itt kialakulhat a gyerekben, illetve a különböző márkákhoz már ekkor különböző értékeket kezd társítani. Lehet, hogy nem ez a leghatékonyabb eszköz, de apró lépésekkel lehet tudatos fogyasztókat nevelni.

A 9. § a pornográf reklámok tilalmát fogalmazza meg. Eszerint a közérkölcse védelmének érdekében tilos a nemiséget súlyosan szeméremsértő nyíltsággal ábrázolni, különösen nemi aktust vagy nemi szervet nyíltan ábrázolni. Továbbá korlátozásokat vezet be a szexuális szolgáltatás, és a szexuális áruk körére is. Ellenben kivételt képeznek e szabályozás alól magán a szexuális terméken, és a szexuális áruk üzletében közzétett pornográf reklámok.⁹³

⁹⁰TÓTH i. m. 205.

⁹¹Grtv. 8. § (4)

⁹²BALOGH – MEZEY – PÁZMÁNDI – ZAVODNYIK i. m. 281.

⁹³Grtv. 9. §

b) A következő csoportot alkotják a tiltott áruk reklámtilalma, úgy mint a drogokra és egyéb pszichotróp anyagokra, vagy olyan árura vonatkozó tilalom, amely élelmiszernek nem minősül, ámde különösen gyermekkorúak számára megtevesztő küllemmel bír. A reklámtörvény általános tilalmat ír elő, nem specifikál, csak akadályt állít azon áruk reklámozása elé, melyek előállítása vagy forgalmazása jogellenes.⁹⁴ Gyakran az áru forgalmának korlátozására vonatkozó jogszabály kifejezetten kiemeli a reklámozás egyidejű tilalmát is.⁹⁵

c) A harmadik csoportot alkotják az áruspecifikus rendelkezések, mely során egyes termékek reklámozása elé tilalmat, vagy korlátozást vet a törvény.

Egyes törvényi kivételektől – mint a szakmai célú reklámozás, a termék forgalmazása céljából elkülönített helyiségében, valamint a fegyverkiállításon való bemutatás – eltekintve tilos a fegyver, a lőszer, a robbanóanyag, a közbiztonságra veszélyes eszközök reklámja.⁹⁶

Azzal, hogy tilos az emberi szervet, szövetet bármilyen felhasználás céljára reklámozni, Magyarország állást foglal az illegális szövet- és szervkereskedelem támogatásával szemben. Ugyancsak tilalom alatt áll a terhességmegszakítás, az azt végző intézmény, vagy az erre alkalmas eszköz és eljárás reklámja.⁹⁷

Az alkoholtartalmú italok esetében többirányú a korlátozás. A reklám üzenetét vizsgálva tilos a gyermek, vagy fiatalkorúaknak szóló, vagy őket bemutató reklám, valamint tilos, hogy az alkohol mértéktelen fogyasztására ösztönözzön, jobb fizikai, szexuális, egészségügyi teljesítménnyel/állapottal kapcsolja össze az alkoholfogyasztást, továbbá konfliktuskezelési eszközként sem állítható be. A korlátozások másik köre az alkoholreklámok közzétételi helyére vonatkozik, így sajtótermék első borítólapján, játék céljára szánt terméken, színházban vagy moziban 20 óra előtt, fiatalkorúaknak szánt műsorszám előtt vagy után, végül közoktatási és egészségügyi intézményben nem lehet közzétenni. A törvény nem tesz különbséget a magas és alacsony alkoholtartalmú italok között.⁹⁸

⁹⁴TÓTH i. m. 218.

⁹⁵PRIBULA i. m. 152.

⁹⁶BALOGH – MEZEY – PÁZMÁNDI – ZAVODNYIK i. m. 321.

⁹⁷Uo. 322.

⁹⁸Uo. 323–327.

A dohánytermékek reklámja is tilos három esetkört kivéve: a szakmai célú reklámozást, az „eladáshelyi” reklámozást, és az Európai Gazdasági Térségen kívülről származó és oda szánt sajtóterméket.⁹⁹

A szerencsejáték korlátozás célja, hogy ne a tizennyolc éven aluli legyen a célközönség. Ennek értelmében, szerencsejátékban való részvételre nem szólíthat fel, valamint kifejezetten fiatakorúaknak szánt sajtótermékekben tilos a reklámozás.¹⁰⁰

Végül pedig kegyeleti okokból korlátozott a temetkezési szolgáltatások reklámozási lehetősége.¹⁰¹

A Médiatörvény is rendelkezik a reklámok és kiskorúak kapcsolatáról. Kereskedelmi közleménynek minősülnek a reklámok, a televíziós vásárlás, a termékmegjelenítés, és a támogatást nyújtó nevének, védjegyének, arculatának vagy termékének megjelenítése.¹⁰²

Ezen kereskedelmi közlemények nem szólíthatják fel közvetlenül a kiskorúakat egy áru/szolgáltatás megvásárlására vagy bérbevételére, hogy rábeszéljék szüleiket a reklámozott áru/szolgáltatás megvásárlására, továbbá nem használhatja ki a kiskorúaknak a szüleik, tanáraik iránti bizalmát, illetve tapasztalatlanságukat és hiszékenységüket, végül pedig nem ábrázolhatnak indokolatlanul kiskorút veszélyes helyzetekben. Az alkoholtartalmú italokra vonatkozó szabályozás megegyezik a fent bemutatott rendelkezésekkel.¹⁰³

A törvény értelmében azokat a gyermekeknek szóló műsorokat, melyek időtartama nem haladja meg a 30 percet, reklámmal nem szakíthatják meg.¹⁰⁴ Ez a rendelkezés védelmet nyújt a kiskorúakra nézve, hogy ne találkozhassanak reklámmal.

5.2. Reklámszabályozási anomáliák

Gyakori jelenség, hogy a műsorszám közreadása után, az aktuális alkotásban szereplő figurával próbálja a vállalat eladni a termékét. Ezek egyértelműen gyermekeket

⁹⁹BALOGH – MEZEY – PÁZMÁNDI – ZAVODNYIK i. m. 328–329.

¹⁰⁰Uo. 330.

¹⁰¹Uo. 331.

¹⁰²Mttv. 203. § 20.

¹⁰³Uo. 24. § (1) c)-f) (2)

¹⁰⁴Uo. 33. § (3) b)

célzó reklámok, melyek arra buzdítják őket még ha explicit formában nem is kerül kimondásra, hogy szüleiket a promotált termék megvásárlására kérjék.

A hatályos reklámszabályozás még nem érint élelmiszerekre vonatkozó korlátozást, hiszen az ún. „merchandising” fogalma még sem a nemzetközi, sem a hazai jogban nem került konkrét megfogalmazásra. A folyamat lényege az arculátátvitel, azaz valószínű vagy fiktív népszerű alakok/ figurák kereskedelmi termékek szponzorálására való felhasználása. Mivel jogi szabályozás nem vonatkozik rá, így előszeretettel használják ezt a módszert, hogy a gyermekek akaratán keresztül a szülők termékeket vásároljanak, így a nemzetközi és nemzeti figurák egy-egy terméken való elhelyezésével a forgalom megsokszorozható.¹⁰⁵

A közelmúltban a Spar Magyarország Kereskedelmi Korlátolt Felelősségű Társaság indított egy ilyen reklámkampányt, mely a Szafarimánia nevet kapta. A kampány tartalma, hogy minden az áruházban elköltött 2000 forint után a nemzetközileg ismert macskát, Garfieldot ábrázoló ingyenes matricacsomagot kapott a vásárló. Emellé ajánlott volt megvenni a matricagyűjtő füzetet, amelybe összesen 200 darab matricát lehetett beragasztani. A nagy érdeklődésre tekintettel később bevezették, hogy a matricacsomagot már pénzért (100 Ft) is meg lehetett vásárolni. A merchandising mielőbbi szabályozást igényel, mert ez a fajta iparjogvédelmet kihasználó reklámozás ravasz módon ösztönzi a szülőket vásárlásra a gyermekeken keresztül.

Ennél talán veszélyesebb reklámfogás a McDonald's Happy Meal menüjének koncepciója. Nemzetközileg ismert mesefigurákat adnak az amúgy egészségtelen étel mellé. A gyermekekben így két okból is függőség alakulhat ki: egyrészt a kollekció minden darabját meg szeretnék szerezni, másrészt pedig maga az étel is függőséget okozhat.

Továbbá az élelmiszerreklámok jogi szabályozása igen fontos területévé válhat a Reklámjognak nem csak hazai, de nemzetközi viszonylatban is abból az okból fakadóan, hogy ne az egészségtelen, zsírral és cukorral telített ételeket hirdessék, hanem az egészséges életmódnak megfelelőket. Magyarországon is megfigyelhető a trend,

¹⁰⁵TATTAY Levente: *A merchandising és a szellemi alkotások c. tanulmány*. Budapest, Szent István Társulat, 2005.

hogy a gyermekműsorok környezetében reklámozott élelmiszerek 74 százaléka egészségtelen, tartós fogyasztásra nem ajánlott.¹⁰⁶

Álláspontom szerint szabályozási hiány, hogy a televíziós vásárlás miért nincs besorolva, ugyanis a műsor jellegéből fakadóan terméket árusítanak, és terjedelmét tekintve igen hosszasan.¹⁰⁷ Kifejezetten vásárlásra ösztönző műsor, bár kiskorút nem szólít fel vásárlásra, de ő is a tévénezők csoportjába tartozik, így ha a reklám arra ösztönöz, hogy a néző rendelje meg a terméket, akkor a gyerek magára veszi azt, és már rögtön a telefon után nyúl. Ráadásul ezen kereskedelmi produkciók kihasználják az emberek hiszékenységét, mely hatványozott egy fiatakorú esetében.

További támadási felületet ad a hazai reklámjogi szabályozás, ugyanis kérdésként sokakban felmerült már, hogy miért nincs szabályozva, hogy mely műsoridőben milyen reklámot lehet közzétenni.¹⁰⁸ Csak egy példát megragadva: a Paradontax fogkrém hirdetésénél alkalmazott jelenetek láttán nem az jut valószínűleg az ember eszébe, hogy megvegye a terméket, hanem az, hogy már csak azért se vesz ilyen fogkrémet, mert ahányszor levetítették, annyiszor okozott felesleges rosszulletet. Magam részéről ilyen egészségügyi-, higiénés termékek reklámozását nem is engedélyezném. Akinek ezekre van szüksége, az úgyis keresni fogja, azaz a reklámozás alapvető célja, hogy a fogyasztást növeljék, független ez esetben az eszköz használatától, ráadásul egyes termékek promotálása rákényszerítheti a szülőket a korai felvilágosításra.

A televízióban megjelenő reklámmennyiséget az AGB Nielsen Médiakutató Kft. adatai mutatják. 2011-ben átlagosan 9268 reklámot vetítettek a hazai csatornák. A legtöbb reklám 20 és 21 óra között lett közzétéve, ami ezáltal a legdrágább reklámsávot is jelentette egyben. Nagyon érdekes adat, hogy az egész évre vonatkoztatva az összesített reklámidő 23 364,1 óra volt, tehát ha egyetlen csatorna egész nap csak reklámokat sugározna, akkor két év nyolc hónapon keresztül sugározná az előző évben vetített összes hirdetést.¹⁰⁹

¹⁰⁶Előterjesztés a Médiatanács részére a gyermekműsorok környezetében közzétett reklámok vizsgálatáról c. tanulmány, 27. [<http://goo.gl/HtkPU>] (2012.11.03.)

¹⁰⁷PRIBULA: „[...] naponta legfeljebb nyolc darab, illetve két óra időtartamban tehető közzé.” 207.

¹⁰⁸Simonné TOLDI Ágnes: *A tévéműsorok és a reklámok hatása a gyermekekre a szülők aspektusából*. Budapest, 2007. „Párbeszéd a médiáról” konferencia sorozat–A kiskorúak védelme a médiaszolgáltatásokban 24–27.

¹⁰⁹Ezt láttuk a képernyőn: 9000 reklám [<http://goo.gl/vKlo7>] (2012.11.03.)

5.3. Reklámfelügyelet

A jogszabályok betartása önkéntes, így a reklámozó, a reklámszolgáltató és a reklám közzetevője tartozik felelősséggel. A fogalmak eltérő tartalommal bírnak. Reklámozó az, aki megrendeli a reklámot, vagy aki érdekében azt közléteszik. Reklámszolgáltató maga a reklám elkészítője, a közzetevő pedig, aki rendelkezik közléttételre alkalmas eszközökkel, így azt megismerhetővé teszi. A törvény szerint egyetemlegesen felelnek a károkozásért, csupán a reklám közzetevője mentesülhet a felelősség alól jogsértés esetén, ha kötelezettségének eleget tett, melyet az elektronikus kereskedelemről szóló törvény részletez, illetve ha a reklám tartalmát tevékenysége során nem ismerhette meg.¹¹⁰

Ha médiaszolgáltatásban kerül közléttételre a reklám, akkor a Médiatanács jár el a Médiatörvényben foglalt hatáskörök alapján, emellett pedig gazdasági reklámtevékenységgel összefüggő jogsértés esetén a Fogyasztóvédelmi Hatóság, a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete, és a Gazdasági Versenyhivatal jogosult eljárni.¹¹¹ A reklámfelügyeletet az AGB Nielsen Médiakutató Kft. médiafigyelő munkája segíti.

Szankciórendszerét csak röviden ismertetem. Az eljáró szerv felhívhatja a jogsértőt a jogsértő állapot felszámolására, megtilthatja a további jogsértő magatartás folytatását, illetve mérlegelési jogkörében közigazgatási bírságot szabhat ki.¹¹²

2010. március-december közötti időszakban 3569 reklámot vizsgáltak meg különböző szempontok szerint, és ebből 101 reklámot ellenőriztek a gyermek- és fiatalok védelmében, amelyből 16 valóban jogsértést valósított meg.¹¹³

¹¹⁰Grtv. 23. § (1) (2)

¹¹¹Uo. 24. §

¹¹²PÁZMÁNDI Kinga: *Modern reklámjog*, Budapest, HVG-ORAC, 2007. 264.

¹¹³Több száz problémás reklámot találtak a fogyasztóvédők [<http://goo.gl/zxSjF>] (2012.11.03.)

6. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság felügyeleti és ellenőrzési feladatai

Az önkéntes jogkövetés megvalósulása a gyakorlatban nehézkesnek bizonyul, és nem is feltétlenül törekednek a médiaszolgáltatók a betartására, így a felügyelet és az ellenőrzés ellátására mindig jogszabály által felhatalmazott szervnek kell specializálnia.

A médiát és a hírközlést szabályozó egyes törvények módosításáról szóló 2010. évi LXXXII. törvény hozta létre a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságot [a továbbiakban: Hatóság] a korábbi Nemzeti Hírközlési Hatóság helyett, és a Médiatanácsot [a továbbiakban: Tanács] az Országos Rádió és Televízió Testület helyett.

A Hatóság autonóm államigazgatási szerv, melynek önálló hatáskörrel rendelkező szervei a Hatóság Elnöke, Tanácsa, és a Hatóság Hivatala. A Hatóság egyszemélyi vezetésű központi közigazgatási szerv, melynek élén a kilenc évre kinevezett Elnök áll. A Tanács egy öt főből álló önálló testületi vezetésű szerv a Hatóságon belül, melynek elnökét és négy tagját az Országgyűlés választja meg kilenc évre. Bár nem szükségszerű, de a törvény szerint ajánlott, hogy a Hatóság elnöke legyen egyben a Tanács elnöke is.¹¹⁴

A hatósági eljárás megindítása történhet bejelentés alapján, illetve hivatalból is. A bejelentésnél meg kell jelölni azt a tevékenységet, vagy magatartást, amely alapján a bejelentő azt gondolja, hogy a médiaszolgáltató megsértette a médiajogi előírásokat. A törvény értelmében a bejelentő nem válik ügyféllé, azaz nem válik a jogviszony alanyává, és jogorvoslati jogosultsággal sem rendelkezik. Amennyiben bejelentéssel kíván élni a tévénéző, akkor a médiatartalom közzétételétől számított három hónapon belül teheti ezt meg, illetve ha a jogsértésről később szerzett tudomást, vagy akadályoztatva volt, akkor a tudomásszerzéstől, akadály megszűnésétől veszi kezdetét a három hónap. Jogvesztő határidő hat hónap, azaz ezután egyáltalán nem indítható hatósági eljárás.¹¹⁵

A Hatóság általános hatósági felügyeletet végez, amelynek keretében azt vizsgálja, hogy az önkéntes jogkövetéssel érvényesülő közigazgatási normák ténylegesen megvalósulnak-e, illetve felügyeleti jogkörét használva alkalmazza a

¹¹⁴KOLTAY – LAPSÁNSZKY i. m. 241–257.

¹¹⁵Uo. 290–291.

felügyeleti eszközrendszert. Tehát a felügyelet keretén belül ellenőrzést hajt végre, és ha jogsértést tapasztal, akkor szankcionálhat. Külön kell választani a felügyeletet illetve az ellenőrzést, mert a felügyelet több, mint az ellenőrzés. Ellenőrzést végző szerv nem rendelkezik intézkedési joggal, azaz nem szankcionálhat, csupán információt szerezhet, de nincs hatással az ellenőrzött szerv jogi aktusaira.¹¹⁶ Az általános hatósági felügyelet keretében a Tanács az országos médiaszolgáltatók közül naponta véletlenszerű sorsolással 3 műsorórát (ebből 2 óra a legnézettebb periódusból, 1 óra véletlenszerűen kiválasztva) vizsgál, hogy a szolgáltató betartja-e a Médiatörvény rendelkezéseit. Körzeti médiaszolgáltatók esetében ez esetenként 2 műsorórát jelent, helyi médiaszolgáltatók esetében pedig csupán 1 órára terjed ki a vizsgálat. Ez esetben is sorsoláson alapszik az ellenőrzés.¹¹⁷

A Tanács felelős a piacfelügyelet ellátásért.¹¹⁸ Ennek megfelelően médiapiaci ágazati vizsgálatot folytathat, ami kifejezetten a médiaszolgáltatások piacán előforduló versenytorzulásra, versenykorlátozás megakadályozására irányul, azonban piaci probléma észlelése esetén továbbra is a Gazdasági Versenyhivatal jár el versenyfelügyeleti eljárás keretében, kivéve ha a Tanács saját hatásköreinek gyakorlásával meg tudja oldani az anomáliát. Felügyeleti tevékenysége csak hivatalból indulhat, kérelemre nem, végeredménye egy hatósági határozat elkészítése.¹¹⁹

A Tanács hatáskörének felsorolásakor csak a dolgozat témájához kapcsolódó előírások megemlítésére térek ki, melyet a Médiatörvény a 182. §-ban sorol fel tételesen. Eszerint a Tanács hatósági hatáskörben hatósági felügyeletet gyakorol a gyermekek és kiskorúak védelmére vonatkozó előírások, a reklámra és televíziós vásárlásra vonatkozó szabályok felett. Más tagállamban letelepedett médiatartalom-szolgáltatók által elkövetett jogsértésekkel kapcsolatban hatósági hatásköröket gyakorol, és a médiaszolgáltató kérelmére hatósági határozatot hoz műsorszám kategóriába sorolásáról.¹²⁰

¹¹⁶PATYI András – VARGA ZS. András: Általános közigazgatási jog. Budapest, Mandamus Publishing, 2008. 182–185.

¹¹⁷A Médiatanács 2012. évi piacfelügyeleti, általános hatósági felügyeleti és ellenőrzési terve, 9–10. [a továbbiakban: Felügyeleti terv] [<http://goo.gl/vMjIR>] (2012.11.03.)

¹¹⁸POLYÁK Gábor szerint nem azonosítható a jogalkotó célja ezen eljárásoknak a bevezetésével kapcsolatban. Ld. POLYÁK Gábor: A médiapiac szabályozása az új médiatörvényben. *Médiakutató*, 2011/1.

¹¹⁹KOLTAY – LAPSÁNSZKY i. m. 320–330.

¹²⁰Uo. 354.

A Tanács nem hatósági hatáskörében kidolgozza a kiskorúak védelme érdekében előírt klasszifikációval összefüggő ajánlást, kidolgozza a kizárólag tizenhét éven felüli nézők vagy hallgatók számára elérhetőséget biztosító hatékony műszaki megoldás követelményeire vonatkozó ajánlást, melyek már fentebb kifejtésre kerültek.¹²¹

A Hivatal hatósági hatáskörben felügyeli az erőszakos vagy a nyugalom megzavarására alkalmas tartalmakra vonatkozó rendelkezések és a vallási, hitbeli meggyőződést védő szabályok, valamint a reklámra és a televíziós vásárlása vonatkozó egyes rendelkezések érvényesülését.¹²²

6.1. Hírközlési igazgatás területén alkalmazható szankciók

A Hivatal és a Tanács felügyeleti és ellenőrzési feladatának legfontosabb része maga a szankcionálás, hiszen nélkül nem lenne értelme a folyamatnak, ugyanis ami nincs megtorolva, az bármikor máskor ugyanúgy elkövethető, illetve a büntetések meglétének tudata is kellő elrettentő erővel bír, hogy eltántorítsa a természetes és jogi személyeket a jogsértésektől.

Az Unió szabályozás szűkszavúan szól a szankciókról, inkább azok céljára, preventív funkciójára, hatékonyságára, és arányosságára helyezi a hangsúlyt. A Keretirányelv (2002/21/EK irányelv) felhatalmazza az államokat, hogy azok az irányelveknek megfelelően elfogadott nemzeti rendelkezések megsértése esetén alkalmazandó szankciókra vonatkozó szabályokat megalkossák, és végrehajtsák. Továbbá a hírközlés területén a tagállami hatóságok által kiszabott szankciók élveznek elsőbbséget, mert a Közösségben távközlési liberalizáció valósult meg.¹²³ Láthatóan a szankciórendszer konkrét meghatározását nem tűzi ki célul az Európai Unió, ami valószínűleg arra vezethető vissza, hogy az államok megőriznék szabálysértési, büntetőjogi önállóságukat.

A hazai szabályozásban háromféle szankciót tudunk megkülönböztetni: az anyagi jogi szankciót, az eljárásjogi szankciót, és a szabálysértési szankciót. A szankció minden esetben egy jogellenes magatartás jogszabályban előírt, a jogellenesen cselekvő számára valamilyen hátrányt kilátásba helyező következménye, vagyis ok-okozati összefüggés áll fenn a jogellenes cselekmény és a kiszabott szankció között. Minden

¹²¹KOLTAY – LAPSÁNSZKY i. m. 355.

¹²²Uo. 356.

¹²³Aranyosné dr. BÖRCS Janka – LAPSÁNSZKY András – SPAKIEVICS Sándor: *A hírközlési igazgatás kézikönyve*. Budapest, Complex, 2010. 641–642. [a továbbiakban: BÖRCS – LAPSÁNSZKY – SPAKIEVICS]

esetben hátrányt okoz, ami lehet vagyoni hátrány (=bírság), eltiltó szankció, vagy jogsértés nyilvánosságra hozatala. Közhatalmi viszony van a Hatóság és az ügyfél között, azaz ez egy horizontális viszony. Végül fontos elem, hogy csak hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóság jogosult kiszabására.¹²⁴

Funkcióját tekintve egyrészt jogérvényesítésre szolgál, másodsorban prevenciós funkcióval bír, azaz visszatartó ereje van jogsértés elkövetésével szemben, harmadsorban repressziós funkciójának köszönhetően, megtorló erőt kapcsolgat hozzá, végül pedig kártérítési jellegű reparációs funkcióval bír, különösen mert a hírközlés terén a bírságbevételeket a tudatos fogyasztói társadalom fejlesztésére köteles felhasználni a hatóság.¹²⁵

6.1.1. Hatóság által kiszabható szankciók fajtái

a) Anyagi jogi bírságok

Már megtörtént jogsértésre reagáló represszív jellegű vagyoni szankció. Jellemzője, hogy vétkességre tekintet nélkül kiszabható pusztán a jogsértés ténye alapján. Általában jellemző a bírságmaximum és bírságminimum meghatározása, de sok esetben a közigazgatás diszkrecionális mérlegelési jogkörét használva állapíthatja meg az összegeket, ha nincs meghatározva a bírság felső határa. A bírságminimum határozatlansága előbb előny, mint hátrány, hiszen ezáltal a kisebb árbevétellel rendelkező szolgáltatókat nem kell ugyanolyan bírsággal sújtani, mint a „nagy halakat”.¹²⁶ A törvény értelmében a bírságmaximum jelentős befolyásoló erejű médiaszolgáltató esetében legfeljebb kétszázmillió, más médiaszolgáltató esetében ötvenmillió, műsorterjesztő esetén pedig ötmillió. A legalább 15 százalékos éves közönségaránnyal rendelkező médiaszolgáltató rendelkezik jelentős befolyásoló erővel.¹²⁷

b) Pályázatból való kizárás

Ez egy jogkorlátozó szankció, mely az arányosság elvével összhangban kerül megállapításra, így időtartamát tekintve a jogsértés súlyához és jogsértő személyéhez mérten igazítják. Meglepő módon még az is megtörténhet, hogy az idő rövidségének

¹²⁴KOLTAY – LAPSÁNSZKY i. m. 359–360.

¹²⁵Uo. 360.

¹²⁶BÖRCS – LAPSÁNSZKY – SPAKIEVICS i. m. 687–688.

¹²⁷Mttv. 69. § (1)

köszönhetően egy pályázatból sem kerül kizárásra, mert a szankcióval érintett időszakban nincs pályáztatás.¹²⁸

c) „Nyilvánosság szankció”

Közvetlen anyagi hátrányt ugyan nem okozó büntetés, ám a presztízs csökkenésnek köszönhetően közvetett módon mégiscsak hatást gyakorol a bevételre, így a közvélemény erejétől várják a szolgáltató jogkövető magatartását. Ilyenkor nyilvánosságra kell hozni a Hatóság által hozott határozatot, illetve a határozatban foglalt rövid, tömör, érthető közleményt. A közzététel helye, és időtartama itt is mérlegelésen múlik.¹²⁹

d) Médiajogosultság felfüggesztése

Sajtótermék kiadójával szemben természetesen nem alkalmazható büntetésről van szó, mely gyakorlatban az elsötétítéssel valósul meg. Az elsötétítés időtartama súlyos és ismételt jogsértés esetén akár egy hétig is tarthat, ami a bevételek hatványozott csökkenését okozhatja.¹³⁰

e) Nyilvántartásból való törlés

Ez egyben a hatósági szerződés azonnali hatállyal való felmondását is jelenti. Csak a Tanács jogosult ezt a szankciót alkalmazni. Érdeemes kiemelni, hogy a törvény nem a szolgáltatót törli a nyilvántartásból, hanem a szolgáltatást, tehát a jogsértő más szolgáltatást nyújthat, csak a töröltet nem.¹³¹

6.2. Anyagi jogi bírságok megállapítása¹³²

Bírság meghatározásánál a fokozatosság és arányosság elvét figyelembe véve a Hatóság először felhívja a jogsértő figyelmét a jogsértés abbahagyására, ha az csekély súlyú és nem megismételt. A felhívás célja: ösztönzés az önkéntes jogkövetésre. Azonban kiskorúak védelmére vonatkozó rendelkezések első alkalommal történő súlyos megsértése esetén ab ovo kizárt a felhívás alkalmazásának lehetősége. Ha a felhívás amúgy se lenne alkalmazható, vagy ismét jogsértést követ el, akkor a bírság tételes megállapítása során két aspektust vesznek figyelembe:

¹²⁸KOLTAY – LAPSÁNSZKY i. m. 367.

¹²⁹Uo. 368.

¹³⁰Uo.

¹³¹Uo.

¹³²PAP Szilvia: *A bírság szankció* [<http://goo.gl/8Yacu>] (2012.11.03.)

- Korábbi ugyanazon jogsértés miatti szankció eredménytelensége
- A jogsértés súlyával arányos bírságot az eset összes körülményét figyelembe véve.

Bírság meghatározásánál kilenc mérlegelési szempontot vesz figyelembe a Tanács vagy a Hivatal:

a) A jogsértés súlyát

Ennek megállapítása az egyedi ügyekben a tényállás teljes körű tisztázását követően történik. Csekély súlynak minősül, ha a médiaszolgáltató rosszul klasszifikál, de egyébként megfelelő időben sugározza a műsorszámot.

b) Ismételtség

Ismételt jogsértés esete áll fenn, ha 365 napon belül ugyanazon a jogalapon, és jogszabályhely tekintetében, ugyanazon tárgykörben elkövetett – nem csekély súlyú – törvénysértés már két jogerős hatósági határozatban megállapításra került. Eddig a médiában nem volt rá precedens, de elméleti síkon a Médiatörvény ismételt jogsértés esetén a vezető tisztségviselőt 2 millió forintig terjedő bírsággal sújthatja.

c) A jogsértés folyamatossága

Ha nem egyszeri, befejezett a jogsértés, hanem folyamatosan tanúsítja ugyanazt a magatartást egy eljárásban (ha nem egy eljárás, akkor az ismételtség körében vizsgálendő).

d) A jogsértés időtartama

Szintén nem befejezett jogsértésről van szó ez esetben (pl.: egy fizetési kötelezettség beállta óta eltelt idő).

e) Az elért vagyoni előny

A ténylegesen bekövetkezett vagyongyarapodás és jogsértés között okozati összefüggésnek kell fennállnia.

f) Az okozott érdeksérelem

Minden nem vagyoni, jog által védett, a személyhez fűződő jogok körébe tartozó jogosultság (pl.: kiszolgáltatót helyzetben lévő kiskorú öncélú, sérelmes bemutatása).

g) Az érdeksérelmet szenvedett vagy veszélyeztetett személyek száma

Ennek mérését segíti az AGB Nielsen Médiakutató Kft. műsorfigyelési munkája, ennek hiányában pedig a médiaszolgáltató által elért előfizetők számát veszik alapul.

h) Az okozott kár

Okozati összefüggésnek kell lennie az okozott kár és a vagyoni jogokban (márkanév, szellemi termékek felhasználási joga) bekövetkezett sérelem között, ami jelenti a ténylegesen bekövetkezett kár, és az elmaradt haszon mértékét is.

i) A piacra gyakorolt hatás

A szolgáltatók egymáshoz való viszonyában, illetve a szolgáltatók és előfizetők viszonyában vizsgálandó a szolgáltató piaci részesedése alapján. Jelentős befolyásoló erejű médiaszolgáltató esetében a bírság-maximum is nagyobb, így a médiapiacra gyakorolt hatást ennek tükrében kell vizsgálni.

j) Az egyedi ügyben értékelhető egyéb szempontok

2011-ben a két országos kereskedelmi szolgáltató műsorszolgáltatási szerződését hatósági szerződéssé alakította a Tanács, mert a régi szerződéstípus egy magánjellegű jogviszonyt rögzített, amely alapján közigazgatási határozatban kötbér szankciót állapíthatott meg a médiahatóság. Ezekben a szerződésekben konkrét százalékos arányban határozták meg a jogsértésekért kiszabható/kiszabandó kötbér összegeket a műsorszolgáltatási díj összegéhez viszonyítva. Kevesebb visszatartó erővel rendelkezett, mert nem volt lehetőség mérlegelni, így a szolgáltatók előre tudták kalkulálni a várható pénzügyi szankció mértékét. Egy törvénysértésért nagyságrendileg 5-6 millió forint kötbért kellett fizetniük, és előfordult, hogy a legsúlyosabb pénzügyi szankció ugyanakkora összegű volt, mint a legenyhébb a fix kötbér-mérték miatt.

Jelenleg a bírságok még nem olyan magasak, mert a fokozatosság elvét szem előtt tartva, ismételt jogsértés súlyosabb jogkövetkezményt kell, hogy maga után vonjon. A bírság összegének meghatározásánál a Hatóság az eset körülményeinek mérlegelésével – diszkrecionális jogkörében eljárva – dönt a konkrét összegről, figyelembe véve a médiaszolgáltató nagyságát.

A Tanács határozata ellen fellebbezésnek helye nincs, az ügyfél csupán bírósági felülvizsgálatot kérhet. A bíróság nemperes eljárásban tizenöt napon belül dönt.¹³³

¹³³KOLTAY – LAPSÁNSZKY i. m. 373.

7. Konkrét jogsértések, konkrét bírságok

A gyermekek védelmére vonatkozó szabályozások megsértése bevett gyakorlattá vált Magyarországon, ami több okra vezethető vissza. Először is a törvények szigorúak, továbbá a klasszifikációs ajánlás részletessége is indokolja, hogy nehezen kiküszöbölhetőek a hibák. Rögzített alkotásoknál a legegyszerűbb a kategorizálás, ellentétben az élő műsorokkal, ahol a történések előre nem láthatók. Így szokott előfordulni, hogy élő adás során váratlan fordulatok érik nemcsak a műsorvezetőket, de a tévénézőket is: egy-két káromkodás, nem megengedett viselkedés tanúsítása, kiabálás, esetlegesen verekedés kísérheti ezeket a műsorszámokat. A Médiatörvény és a Reklámtörvény is objektív felelősséget ír elő a médiaszolgáltatók számára, azaz valamennyi általuk közzétett tartalomért felelősséggel tartoznak¹³⁴, így a Hatóság a törvénytörés tényének megállapításakor nem vizsgálja a szándékosság/gondatlanság kérdését, azonban a jogkövetkezmény megállapításakor ez is értékelésre kerülhet – és kerül is.

A következőkben egy-két kiragadott jogeset bemutatásával célom, hogy illusztráljam a Hatóság által alkalmazott büntetéseket egyes műsorfajták szerint, illetve hogy a szankciók alkalmazása általában milyen okokra vezethető vissza.

7.1. Híradó büntetés

2011 januárjában az RTL Klub Híradójában sugárzott bűnügyi riport miatt indított eljárást a Hatóság, mert a tényszerű tájékoztatás helyett a nagymányoki gyilkosság megrázó részleteit emelték ki, melyek alkalmasak arra, hogy megragadjanak a fiatalok nézők tudatában. A Hatóság szerint a hír ismertetése előtt fel kellett volna hívnia a műsorvezetőnek a nézők figyelmét a sokkoló részletekre, hogy a nézők szabadon eldönthessék, hogy kívánnak-e szembesülni a tartalommal, de ezt csak a riportfilm előtt tette meg.¹³⁵ A híradó hírműsorszám, azaz korhatári besorolást nem igényel, azonban a Médiatörvényt megsérti, mely előírja, hogy a közönség figyelmét előre fel kell hívni, ha erőszakos, vagy más módon a nyugalom megzavarására alkalmas képi vagy hanghatások következnek.¹³⁶ Emellett a Hatóság megjegyezte azt is, hogy a hírműsorok elbulvárosodása játszódott le az elmúlt években, azaz a szórakoztatás

¹³⁴Ez alól a törvény taxatív kivételt is megfogalmaz, ugyanis a politikai hirdetés tartalmáért nem felel a médiaszolgáltató. Ld. Mttv. 32. § (3)

¹³⁵Az RTL Klub ellen is eljárást indított a médiahatóság [<http://goo.gl/l4kaH>] (2012.11.03.)

¹³⁶Mttv. 14. §

válfaivá váltak, ugyanis a híradó középpontjában a katasztrófák, bűncselekmények, meglepő események, és „sztárok” viselt dolgai állnak.¹³⁷

Következmény: a Tanács 2012. évi piacfelügyeleti, általános hatósági felügyeleti és ellenőrzési tervében szerepel, hogy a hírműsorok kvantitatív tartalmáról hetente rövid táblázatos összefoglalót készítenek, melyben azt fogják vizsgálni, hogy a híradókban hányszor és miként mutatnak be öngyilkosságot, vagy öngyilkossági kísérletet.¹³⁸

7.2. Filmbüntetés

Szintén érdekes jogesetet zárt le a TV2 másfél órára való elsötétítése 2010. február 4-én. A büntetés alapját a 2001 októberében vetített Katona című film provokálta ki. Nem hivatalból kezdte el vizsgálni az ORTT a jogsértést, hanem nézői panasz alapján, ugyanis a filmet tizenhatos karikával látták el, és 20 órakor kezdődött, pedig eleve ekkor még nem is lehetett volna leadni, illetve magát a kategorizálást is helytelenül végezték el, ugyanis az öncélú erőszak ábrázolása ártalmas lehet a fiatalok személyiségfejlődésére, azaz tizenhatos karikával kellett volna ellátni. Első fokon hatmillió forint kötbér megfizetésére büntették a csatornát, majd a fellebbezést követően a Fővárosi Bíróság helybenhagyta az első fokon hozott határozatot. 2003-ban újra képernyőre tették a filmet 21 órás kezdéssel, vágatlanul, így az ismételt törvénysértést már nem pénzbírsággal, hanem elsötétítéssel büntette a Hatóság.¹³⁹

Eredményeképpen 2012.05.28-án az RTL Klubon volt látható az említett film, már helyes kategorizálással, és a kezdés időpontja is megfelelt a klasszifikációs előírásoknak.

7.3. Talk-show büntetés

2009. március 1-én és 2-án vetített Mónika show miatt félnapra elsötétítette az ORTT az RTL Klubot. Két történet is a szexualitáshoz kapcsolódott: az egyikben egy gyermek mesélte el a pedofiliával kapcsolatos történetét, a másik adásban pedig egy férfi jelenlegi és korábbi partnerének trágár szópárbaja tettelegességgig fajuló vitába csapott át. A korhatár kategorizálásnak nem tett eleget a csatorna, ugyanis tizenkét éven

¹³⁷A vezető kereskedelmi médiaszolgáltatók híradóinak bulvárosodása c. tanulmány [<http://goo.gl/e2Lc7>] (2012.11.03.)

¹³⁸Felügyeleti terv i. m. 19.

¹³⁹A kiskorúak személyiségfejlődésére ártalmas - Másfél órára elsötétült a tv2 [<http://goo.gl/L3RT6>] (2012.11.03.)

aluliak számára nem ajánlott műsorként került képernyőre, emellett pedig a kellő gondosságot is egyértelműen elmulasztotta, hiszen nem egy élő műsorról lévén szó, kivághatták volna az oda nem illő jeleneteket, illetve mellőzhették volna a történetek műsorba való beválogatását. A csatorna igazgatója sokallta a büntetést, ugyanis becslése szerint százmillió forint bevétel kiesését eredményezi az elsötétítés, ezért pert indított az ORTT határozata ellen. Hozzátette, hogy szerinte ezzel a Hatóság nem csak a csatornát, de a tévénezőket is bünteti, továbbá épp a büntetés kiszabása előtt fogadta el az ORTT a kereskedelmi csatorna kérelmét, hogy elsötétítés helyett csak pénzbírsággal sújtják a csatornát jogsértés esetén.¹⁴⁰

2009. július 15-én a TV2-t félnapos elsötétítés büntetéssel sújtotta az ORTT, ugyanis a Joshi Bharat című műsorszám megtekintését tizenkét éven aluliak számára csak nagykorú felügyelete mellett ajánlotta, pedig a műsorban szintén a pedofiáliával, gyermekek megrontásával foglalkoztak. Eredetileg kötbért szerettek volna kiróni a kereskedelmi csatornára, de végül nyert az elsötétítésről szóló indítvány. Az elsötétítés hetvenöt millió forint bevétel kiesését is eredményezhette a csatorna szerint, ezért ők is pert indítottak az ORTT ellen.¹⁴¹

Következmény: a két műsor hasonló jellegéből fakadóan létrehozott közös etikai kódex sem hozott változást, így 2010 tavaszán mindkét csatorna megszüntette a kibeszélő show-t, mert nem tudtak egyszerre megfelelni a nézői igényeknek és a törvényi előírásoknak.¹⁴²

7.4. Valóságshow-büntetés

Rekordokat döntöttek a valóságshow-k után kiszabott bírságok, ugyanis folyamatos jogsértéseket hajtottak végre.

Az RTL Klubon sugárzott Való Világ című műsor negyedik szériája összesen 278 millió forint bírság megfizetését okozta a csatornának. A novemberi és decemberi adások után először 130 millió, majd a januári adások után további 88 millió, végül a műsorelőzetesek után újabb 60 millió forint kötbér megfizetésére kötelezte a Tanács a csatornát. Közel 900 esetben sértették meg a törvényeket, így sikerült elérni a

¹⁴⁰ORTT - Félnapos elsötétítés az RTL Klubnak [<http://goo.gl/Gdqic>] (2012.11.03.)

¹⁴¹NANA: ORTT: itt a vége! 75 milliót bukhat a TV2? [<http://goo.gl/n5pZl>] (2012.11.03.)

¹⁴²Az RTL Klub által sugárzott Mónika és a TV2 programján szereplő Joshi Bharat című délutáni talk-show-k értékelése c. tanulmány, 8–11. [<http://goo.gl/bHRu1>] (2012.11.03.)

rekordmennyiségű összeget. A nézői panaszok folyamatosan érkeztek a Hatósághoz, bár azok számát a csatorna elenyészőnek tartotta, így a kiszabott bírságok mértékét is vitatta, különösen mivel az új Hatóság ígérete szerint az azonnali szankciók alkalmazása helyett a médiaszolgáltatóval való konzultáció lehetőségét helyezte előtérbe, ez azonban mégse valósult meg. A műsor korhatár besorolását helytelenül végezték el, ugyanis a tizenkettes karika helyett sok esetben tizenhatos karikát igényelt volna, mert meghatározó téma volt az erőszak, a szexualitás, valamint az alkoholizálás, ezáltal 21 óra előtt nem is adhatták volna le.¹⁴³

Következmény: nem meglepő módon a tetemes méretű bírság elkerülése végett a valóságshow ötödik szériáját már a gyermekvédelmi szabályokat szem előtt tartva este kilenc órai kezdéssel vetítették, így törvénytértést a Tanács nem állapított meg.¹⁴⁴

2012-ben a Tanács a TV2-t 3 határozatában összesen 18 millió bírság megfizetésére kötelezte az Összeesküvők című valóságshow miatt.¹⁴⁵ Minden adást meg kellett vizsgálni a beérkezett nézői panaszok alapján, így megállapították, hogy sérültek a korhatári besorolások szabályai, és a közzététel időpontjaira vonatkozó rendelkezések is. A káromkodásokat nem némították el, a részegség ábrázolása folyamatos volt veszekedésekkel tarkítva, mely egyszer tettelegességgig fajult. Hét esetben állapítottak meg korhatári besorolási hibákat, amely alapján a bírság mérete így megugrott.¹⁴⁶

Feltűnő volt a két országos csatornára kivetett bírság különbsége, melyre a Tanács azt a választ adta, hogy az RTL Klubon vetített Való Világ elindulásakor a régi Médiatörvény és műsorszolgáltatási szerződés alapján járt el, az Összeesküvők című műsornál pedig az új Médiatörvény és hatósági szerződés szerint lettek megállapítva a bírságok. A Hatóság az új Médiatörvénnyel együtt „tabula rasa”-t hirdetett, így a jogsértések ismételtiségének vizsgálatánál csak az új törvény rendelkezéseinek megsértését veszi figyelembe, nélkülözi a korábbi Hatóság által megállapított büntetéseket szankció meghatározásánál.¹⁴⁷

¹⁴³Az RTL Klub minden jogorvoslati eszközzel élni fog a médiatanácsi határozattal szemben [http://goo.gl/mhPu1] (2012.11.03.)

¹⁴⁴Az RTL Klub által sugárzott Való Világ 5. című műsor és a kapcsolódó műsorformátumok értékelése c. tanulmány, 20–21. [http://goo.gl/4q2Wl] (2012.11.03.)

¹⁴⁵Lehangolta a hatóságot az Összeesküvők [http://goo.gl/IoKRz] (2012.11.03.)

¹⁴⁶Az Összeesküvők című műsor és a kapcsolódó műsorformátumok rendszeres figyeléséből származó hatósági tapasztalatok c. tanulmány, 18. [http://goo.gl/IZcGK] (2012.11.03.)

¹⁴⁷BENCsik Márta – NAGY Krisztina: A médiatartalomra vonatkozó előírások a Médiatanács gyakorlatában [http://goo.gl/Wgso3] (2012.11.03.)

A fent említett jogesetekből is látszik, hogy a műsorszámok számos válfajánál megfigyelhetők a gyermek-, és fiatalok védelmét szolgáló jogszabályok megsértése, tehát a kontroll valóban komoly figyelmet érdemel.

8. Záró gondolatok

A téma kifejtése során több szabályozási hiányosság is feltárássra került külön-külön a dolgozatban, melyek még foltozásra szorulnak. Egyértelmű, hogy *a médiaszolgáltatásra vonatkozó szabályok* – melyek az Mttv.-ben vannak meghatározva – lényegesebben szigorúbbak és részletesebbek, mint *a reklámok közzétételére vonatkozó szabályok*, melyek a Grtv.-ben kerültek lefektetésre. Nem véletlenül került mindkét rész kifejtésre a gyermekek védelmére vonatkozólag, ugyanis *a televízió egy palettán jeleníti meg* őket. De hogyan beszélhetünk hatékony tartalomszűrésről, ha a műsor esetén megvalósul(hat) a gyermekvédelem, de a műsorszünet során sérül? A közzététel törvényi szintű szabályozása csak műsorszámok esetében teljesül, amit kiegészít a kötő erővel nem bíró, de irányadó klasszifikációs ajánlás, azonban a reklámszabályozásnál ilyen nincs. Ha egyik oldalról tiltunk, a másik oldalról, meg nem, akkor a nyitva hagyott kiskapuval nem biztos, hogy elérjük el a célt. Ebből fakadóan a Tanács hatásköre révén csak egy oldalról valósul meg a védelem. Véleményem szerint megfontolandó a reklámszabályozás újragondolása, illetve egy hasonló klasszifikációs ajánlás kidolgozása, mint amilyen a műsorszámokra vonatkozik.

Az újítások óta – új törvények, új hatóság – a kiskorúak védelmére vonatkozó *jogsértést megállapító határozatok száma csökkent*.¹⁴⁸ Ennek okát az *új szankcionálási rendszerben* véltem felfedezni, melynek beiktatásával a médiaszolgáltatók nem tudják mérlegelni, hogy adott jogsértő tartalom levetítése ellenében előre kiszámítható kötbér arányait tekintve alacsonyabb-e, mint a leadással elérhető gazdasági versenyelőny. Meglátásom szerint a reklámok közreadása során azonban a gyermekek védelmére vonatkozóan több jogsértést hajtanak végre, így a feltárt szabályozási anomáliák is mielőbbi orvoslásra szorulnak.

A jövő *nagy kihívása* a két országos médiaszolgáltató (RTL Klub, TV2) továbbterjeszkedése. Nem véletlen a névválasztás (RTL II, Szuper TV2). Egyértelművé kívánják tenni a márkakiterjesztést, így lehetővé téve a nézők átszoktatását. Miért kell átszoktatni a nézőket? Mert az új csatornák külföldi bejegyzésűek, így kikerülnek a Tanács látóköréből. Jóslatok szerint a magyar kontroll nélküli *külföldi bejegyzésű csatornákra* menekítenék a bírságolás szempontjából kockázatos műsorszámokat, így kérdésessé válik az új magyar médiaszabályozás, ugyanis a célokat nem fogják tudni

¹⁴⁸NAGY i. m. 7.

elérni, így többek között a gyermekek védelme is folyamatosan sérülhet.¹⁴⁹ Bár az AVMSZ irányelv szerint fel lehet lépni azzal szemben, aki rosszhiszeműen a nemzeti joghatóság kikerülése végett választja a külföldről való terjesztés lehetőségét, de ez idáig alkalmazásra nem került sor¹⁵⁰, így komoly próbára teszi a Hatóságot, hogy mit tud kezdeni a külföldre menekülő profitorientált médiaszolgáltatókkal szemben. Szankcióként egy „ejnye-bejnye” nem hatékony fellépés a jogsértőkkel szemben.¹⁵¹ Úgy vélem, hogy nem csak hazai, de nemzetközi szinten is át kell gondolni a határokat átlépő televíziózás¹⁵² hatásköri szabályozását.

Mindezekből megállapítható, hogy a gyermekek információs ártalmakkal szembeni védelmét *három oldalról kell biztosítani*: a szülők, a médiumok, és a közigazgatás részéről. A *közigazgatás* feladata, hogy a negatív hatásokat csökkentse, és lehetőleg a nullával egyenértékűvé tegye, eszerint a médiumokat erkölcsi értékek közvetítésére kényszerítse. A *médiaszolgáltatók* kötelezettsége az önkéntes jogkövetés, szem előtt tartva, hogy felelősek a gyermekek lelki tisztasága, avagy lelki romlottsága alakításáért. Közös feladatuk a szülők figyelmének felhívása a káros tartalmakkal szembeni védelemre, illetve oktatni őket, hogy önmaguk és gyermekeik is tudatos médiafogyasztóvá váljanak. Végül a *szülők* feladata segíteni a gyermekeket érő negatív tartalmak feldolgozását, és minimalizálni az elektronikus bébiszitter igénybevételét, így sikerülhet megőrizni gyermekeink gyermekkorát.

Milyen jó lett volna tíz évvel ezelőtt, ha a vetített műsorokat már besorolták volna, mert akkor nem égték volna örökre belém a Ragyogás című film képkockái. Ha előre felhívták volna a figyelmet az ártalomra, vagy a korhatárjelző karika látható lett volna, akkor anya már a film kezdeténél mondhatta volna:

„Ez nem neked való!”

¹⁴⁹URBÁN Ágnes: Az ég kék. A Médiahatóság tehetetlen. [http://goo.gl/e4aNz] (2012.11.03.)

¹⁵⁰GÁLIK Mihály – NAGY Krisztina: A hosszú menetelés Budapesttől Londonig, avagy a Viasat3 csatorna kikerülése a magyar joghatóság alól. *Infokommunikáció és jog*, 2010/36. 26.

¹⁵¹Emlékeztetésképpen: „[...] bírság kiszabása más állambeli médiaszolgáltatóra nem lehetséges az AVMSZ irányelv szerint, csupán felszólításra és terjesztés megtiltására van lehetőség a Bizottság értesítése mellett.”

¹⁵²Ld. 1998. évi XLIX. törvény a határokat átlépő televíziózásról szóló, Strasbourgban, 1989. május 5-én kelt európai egyezmény kihirdetéséről

Irodalomjegyzék:

Aranyosné dr. Börcs Janka – Lapsánszky András – Spakievics Sándor: *A hírközlési igazgatás kézikönyve*. Complex, Budapest, 2010.

Balogh Virág – Kaszainé dr. Mezey Katalin – Pázmándi Kinga – Zavodnyik József: *Magyar fogyasztóvédelmi és reklámjog*. HVG-ORAC, Budapest, 2010.

Botond Gyula: *Média-mágia. Szuggesztibilitás a posztmodernben*. Botond Kiadó, Budapest, 2008.

Császi Lajos: A tévéerőszak kulturális politikája és szociológiája. *Iskolakultúra*, 2002/1.

Gálik Mihály – Nagy Krisztina: A hosszú menetelés Budapesttől Londonig, avagy a Viasat3 csatorna kikerülése a magyar joghatóság alól. *Infokommunikáció és jog*, 2010/36.

Gálik Mihály – Polyák Gábor: *Médiaszabályozás*. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2005.

Koltay András: *Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a magyar médiaszabályozásban*. In *medias res*. 2012/1.

Koltay András – Lapsánszky András: *A médiaszabályozás kommentárja*. Complex, Budapest, 2011.

Koltay András – Mayer Annamária – Nyakas Levente – Pogácsás Anett: A médiaszolgáltatás és a sajtótermék fogalma az új magyar médiaszabályozásban. *Iustum Aequum Salutare* 2011/4. 55-85.

Patyi András – Varga Zs. András: *Általános közigazgatási jog*. Mandamus Publishing, Budapest, 2008.

Pázmándi Kinga: *Modern reklámjog*, HVG–ORAC, Budapest, 2007.

Polyák Gábor: A médiapiac szabályozása az új médiatörvényben. *Médiakutató*, 2011/1.

Pribula László: *Magyar reklámjog*, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2005.

Purda Zsuzsanna: *Gyermejközi abc*. Agenda Natura Bt., Veszprém, 2006.

Poór Zoltán: *A média szerepe a gyermekkori nyelv-elsajátításban*. Budapest, 1998. „A gyermekek és fiatalok a Média vonzásában c. tudományos konferencia

Stachó László – Molnár Bálint: *A médiaerőszak. Tények, mítoszok, viták*. Mathias Corvinus Collegium, Századvég Kiadó, Budapest, 2009.

Szávai Ilona: *Tévé előtt - védtelenül? Tanulmányok a média hatásáról*. PONT Kiadó, Budapest, 2007.

Székely László: *Magyar sajtó- és médiajog*. Dialóg Campus, Budapest–Pécs 2007.

Tattay Levente: *A merchandising és a szellemi alkotások c. tanulmány*. Szent István Társulat, Budapest, 2005.

Tóth Tamás: *Médiaerőszak*. Kossuth Kiadó–2005.

Tóth Tihamér: *A reklámjog nagy kézikönyve*. Complex, Budapest, 2009.

„Párbeszéd a médiáról” konferencia sorozat: A kiskorúak védelme a médiaszolgáltatásokban. Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet, Budapest, 2007.

Werner, Anita: *A tévé-kor gyermekei. Mit tudunk a média hatásairól?* Nemzeti Tankönyvkiadó–Budapest, 1996.

Tanulmányok a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság honlapjáról:

A korhatár-jelölések és a kiskorúakra ártalmas tartalmak szabályozásának lakossági megítélése c. elemzés

A Médiatanács 2012. évi piacfelügyeleti, általános hatósági felügyeleti és ellenőrzési terve

A médiatartalmak korhatár-besorolásánál irányadó szempontokra, az egyes műsorszámok közzététele előtt és közben alkalmazható jelzésekre, illetve a minősítés közlésének módjára vonatkozó jogalkalmazási gyakorlat elvi szempontjai c. ajánlás

A vezető kereskedelmi médiaszolgáltatók híradóinak bulvárosodása c. tanulmány

Az RTL Klub által sugárzott Mónika és a TV2 programján szereplő Joshi Bharat című délutáni talk-show-k értékelése c. tanulmány

Az RTL Klub által sugárzott Való Világ 5. című műsor és a kapcsolódó műsorformátumok értékelése c. tanulmány

Az ÖsszeEsküvők című műsor és a kapcsolódó műsorformátumok rendszeres figyeléséből származó hatósági tapasztalatok c. tanulmány

Digitális átállás monitoring, 2012. tavasz

Előterjesztés a Médiatanács részére a gyermekszavok környezetében közzétett reklámok vizsgálatáról c. tanulmány

Kockázati magatartásformák a kiskorúak által legnézettebb műsorokban (dohányzás, alkoholfogyasztás, kábítószer-használat, szerencsejáték) c. tanulmány

Jogforrások:

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1989. évi ENSZ Gyermekjogi Egyezmény

1991. évi törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról / 2002. évi IX. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény módosításáról

1998. évi XLIX. törvény a határokat átlépő televíziózásról szóló, Strasbourgban, 1989. május 5-én kelt európai egyezmény kihirdetéséről

2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól

2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól

2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról

2010/13/EU irányelv a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról HL 95/1,2010.04.15

Magyarország Alaptörvénye

Magyar Reklámetikai Kódex 2009

Internetes források:

A dolgozatban használt internetes hivatkozások (lábjegyzetben szerző, név, URL cím) utolsó megtekintési ideje egységesen 2012. november 3.